

Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií
Studium humanitní vzdělanosti

Pražská Oáza
Etnografia ostrova Štvanice

Bakalárska práca

Ruth Borovská

Praha 2023

Vedúca práce: Mgr. Hedvika Novotná, Ph.D.

Pod'akovanie:

Na tomto mieste by som rada pod'akovala každému, kto mi pomohol pri vzniku tejto bakalárskej práce. Najväčšia vďaka patrí mojej vedúcej bakalárky Mgr. Hedvike Novotnej, Ph.D., ktorá trpezlivo a ochotne pristupovala k vedeniu mojej práce. Ďalej by som chcela pod'akovať svojim informátorom, majiteľom a ľuďom pracujúcich v zariadeniach na ostrove za ich čas a ochotu sa podieľať na výskume.

Prehlásenie:

Čestne prehlasujem, že som predkladanú prácu vypracovala samostatne. Celú použitú literatúru a pramene som riadne ocitovala. Prehlasujem, že práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu. Zároveň súhlasím s tým, aby bola táto práca sprístupnená v príslušnej knižnici UK, a prostredníctvom elektronickej databázy vysokoškolských kvalifikačných prác v depozitári Univerzity Karlovej, a používaná k študijným účelom v súlade s autorským právom.

V Prahe dňa

Ruth Borovská

Abstrakt

Bakalárska práca *Pražská Oáza. Etnografia ostrova Štvanice* sa zameriava na povahu priestoru ostrova Štvanice, inak nazývaného ako Veľké Benátky. V rámci tejto bakalárskej práce sa snažím poukázať na funkciu a každodennosť ostrova, jeho sociálne vzťahy a materialitu, a dopĺňujem ich o historický kontext. Sledujem aj vzťahy medzi zložkou materiálnou a sociálnou. Mojou snahou je odhaliť aký je charakter terénu, ako návštevníci Štvanice vnímajú a konceptualizujú sledovaný ostrov, aké vzťahy sa vytvárajú medzi budovami a zariadeniami na území ostrova a aký je vzťah súčasnosti a minulosti. V mojej bakalárskej práci vychádzam zo sociokultúrnej antropológie a urbánnej antropológie, a svoju prácu teoreticky zakotvujem v antropológii miesta a priestoru. Rovnako čerpám z teórie materiálnej kultúry a z konceptu domova. Pre spracovanie predloženej bakalárskej práce som využila etnografickú metódu výskumu, ktorú tvorí niekoľko spôsobov tvorby dát. V mojom prípade ide o pozorovanie, zúčastnené pozorovanie, rozhovory a analýzu dokumentov, či článkov. Prínosom tejto práce je uchopenie podstaty a role ostrova Štvanice v živote aktérov a pre mesto, a poukazuje na to, že sa priestor nedá plnohodnotne pochopiť bez toho, aby sa zohľadnili vzťahy aktérov ostrova a jeho materiálnej stránky.

Kľúčové slová: sociokultúrna antropológia, urbánna antropológia, etnografia, antropológia miesta a priestoru, materiálna kultúra, domov, sociálna produkcia priestoru, ostrov

Abstract

This bachelor's thesis *The Prague Oasis. The ethnography of Štvanice Island* focuses on the nature of the space of Štvanice Island, otherwise known as Great Venice. Within this bachelor's thesis, I seek to highlight the function and everyday life of the island, its social relations and materiality, and supplement these with historical context. I also trace the relations between the material and social components. My aim is to reveal what is the nature of the terrain, how the visitors of Štvanice perceive and conceptualise the monitored island, what relationships are formed between the buildings and facilities on the island, and what is the relationship between the present and the past. My bachelor's thesis is based on the sociocultural anthropology and urban anthropology, and I ground my work theoretically in the anthropology of place and space. I also base my thesis on the material culture theory and the concept of home. For the creation of the present bachelor thesis, I have used an

ethnographic research method, which consists of several methods of data production. In my case, these are observation, participant observation, interviews and analysis of documents or articles. The contribution of this thesis is to grasp the nature and role of the island of Štvanice in the lives of the actors and for the city, and to show that the space cannot be fully understood without taking into account the relations of the actors of the island and its material aspect.

Key words: sociocultural anthropology, urban anthropology, ethnography, anthropology of place and space, material culture, home, social production of space, island

Obsah

Úvod	7
1. Teoretická časť	9
1.1. Materiálna kultúra	10
1.2. Koncept miesta	10
1.3. Koncept domova	12
2. Metodologická časť	13
2.1. Výskumný problém a výskumné otázky	13
2.2. Výskumná stratégia	14
2.3. Lokalita výskumu	15
2.4. Metódy tvorby dát	16
2.5. Účastníci výskumu	20
2.6. Metóda analýzy dát	21
2.7. Etika výskumu	21
3. Empirická časť	23
3.1. Ostrov a jeho premena v čase	23
3.2. Materiálna stránka ostrova	37
3.2.1. Predná časť ostrova	44
3.2.2. Stredná časť ostrova	56
3.2.3. Zadná časť ostrova	61
3.3. Ostrov a jeho priestorové praktiky	66
3.3.1. Ostrov zábavy	66
3.3.2. Ostrov pohybu	72
3.3.3. Ostrov vody	78
Záver	82
Literatúra	85

Úvod

*“Mám okna do vody. Mám na tři západy. Mám na tři východy. Jak má mít na Štvanici portýr.”
(Šiktanc 1991, str. 15)*

Predložená bakalárska práca sa zaoberá analýzou povahy priestoru ostrova. K tejto téme som sa dostala skrz záujem o oblasť sociokultúrnej antropológie, záujem o rolu verejného priestoru v meste, ale aj cez moju osobnú skúsenosť s ostrovom Štvanice. Na ostrov Štvanice chodievam niekoľkokrát do mesiaca už štyri roky, odkedy študujem v Prahe. Ostrov je plný rôznorodosti čo do zariadení, tak do povahy aktérov. Zaujala ma jeho farbitosť. Kým vo Vile sa hrá divadlo, tak v klube Fuchs 2 sa chystá techno akcia, a na cípe produkuje Malá vodná elektrárň energiú. Druhá strana Štvanice sa ozýva tenisovými raketami a buchotom skateboardov o rampu. Ľudia sa tam kúpu vo vode alebo sa prechádzajú. Po uvedomení nakoľko je priestor heterogénny mi skrsla v hlave otázka, či je ostrov fyzicky aj symbolicky rozdelený, ako ho vlastne konceptualizujú návštevníci a čo všetko tu taký návštevník môže robiť a vidieť. Priestor ponúka od športu cez kultúru až k zábave všetko možné a ja som objavila studnicu podnetov. Od toho sa následne odvíjala myšlienka akú rolu ostrov hrá pre samé mesto. Ostrov sa nachádza skoro v strede Prahy, ale je zároveň svojím charakterom osamotený. To ponúka možnosť schovať sa pred ruchom mesta a nájsť si v jeho srdci oázu. To, že som ostrov do doby výskumu navštevovala ako aktér mi umožnilo hlbšie porozumenie sledovaného terénu.

Táto práca je štruktúrovaná do troch častí. Prvá časť je vyhradená pre teoretické ukotvenie a koncepty. V mojej práci vychádzam z materiálnej kultúry, vďaka ktorej môžem nahliadnuť na ostrov ako na činného aktéra. Pre komplexnejšie a hlbšie porozumenie ostrova ako priestoru vychádzam z teórie miesta a priestoru, a to hlavne z Lefebvra a Vávry. Ďalej v tejto časti dopĺňam teóriu materiálnej kultúry a priestoru o koncept domova.

Druhá časť sa týka metodológie, v ktorej popisujem proces môjho výskumu, ktorý trval zhruba šesť mesiacov a bol uskutočnený prostredníctvom etnografickej metódy. Táto metóda bola kombináciou techník pozorovania a rozhovorov, ktoré boli pološtruktúrované a neformálne, a súčasne s analýzou dokumentov a článkov. Tie mi umožnili dôkladnejšie

uchopenie sledovaného problému a doplnili už mnou vytvorené dáta o nové poznatky. Pozorovaním som mala možnosť nahliadnúť na to, ako sa ukazuje každodennosť ostrova, ako sa správa priestor a sociálny prvok, a ako sa prejavuje skrz materialitu. Zúčastnené pozorovanie mi zase pomohlo dosiahnuť osobnú skúsenosť skrz introspekciu. Pomocou pološtruktúrovaných a neformálnych rozhovorov som vďaka informátorom a informátorkám dospela k dátam, ktoré sa nedajú bežne z terénu vypožorovať. Zistila som aké pocity chovajú k ostrovu a akú rolu hrá ostrov v ich životoch. Analýzou dokumentov a článkov som bola schopná načrtnúť historický kontext ostrova, doplniť a overiť dáta, a rovnako sa vrátiť k udalostiam, ktoré sa na ostrove odohrali mimo mojej prítomnosti.

V empirickej časti sa venujem interpretácii a výsledkom vytvorených dát, ktoré sú v kontexte teoretických zakotvení. Sústredím sa na tri roviny vzťahov, a to vzťah minulosti a prítomnosti, vzťah budov v rámci materiálnej kultúry a vzťahy medzi aktérmi a ostrovom. Prvá časť sa orientuje na historický kontext ostrova a jeho materiálnej a sociálnej roviny. Na ňu následne nadviažem ostatné časti. V druhej časti popisujem materiálnu kultúru, kde rozdeľujem priestor ostrova do troch častí. Každú časť materiálne popisujem a dopĺňam o svoje terénne poznámky a rozhovory s informátormi a informátorkami. Toto rozdelenie je dôležité pre tretiu časť, v ktorej sa snažím uchopiť praktiky ostrova, ktoré sa koncentrujú do určitých rozdelených častí. Dôležité je ale dodať, že sa aktivity nemusia sústrediť vyslovene iba do daných častí. Toto rozdelenie mi vo výskume aj po ňom pomáha kategorizovať vysledované praktiky. Aj napriek tomu sú však niektoré z praktík viditeľnejšie a silnejšie na odlišných stranách ostrova. V tejto kapitole rozdeľujem ostrov na ostrov zábavy, ostrov pohybu a ostrov vody. V tejto časti sa taktiež orientujem na vzťahy medzi zariadeniami a na vzťahy ostrova a aktérov.

1. Teoretická časť

K problematike výskumu ostrova Štvanice vychádzam z urbánnej antropológie a konkrétne z antropológie priestoru a miesta. V teórii sa držím pojmu materiálna kultúra a používam východiská Woodwarda a Danta. Koncept miesta staviam na Vávrovy (2010), ktorý sa odvoláva na čínskeho geografa Tuana. Mulíček, Seidenglanz a Osman (2013) sú takisto príspevkom do môjho teoretického zakotvenia, a koncept miesta zakončujem východiskom z Lefebvra (1991) a jeho knihy *The Production of Space*. Dôležitou súčasťou je aj idea domova, o ktorej vo svojom článku píše Gibas (2017), ktorý prepája materiálnu kultúru a sociokultúrne významy. Gibasa doplňujem o Malletta (2004), a ten vníma domov viac ako súbor aktivít než fyzický priestor.

Skúmaný terén, ktorým je ostrov Štvanice, môžeme nazvať *verejným priestorom*. Carr a spol. (1992, str. xi) verejný priestor definujú ako *“...zdieľaný terén, kde ľudia vykonávajú funkčné a rituálne aktivity, ktoré viažu komunitu, či už v normálnych rutinách každodenného života alebo v periodických slávnostiach.”* Avšak dodávajú, že je možné verejný priestor využívať aj v rámci súkromných účelov, ako je predaj vecí, záhradníčenie, osobný rozvoj skrz (napríklad) cvičenie alebo jednoducho na nájdenie priestoru pre existenciu. Pavel Pospěch (2013, str. 77) sa rovnako venuje otázke verejného priestoru a vo svojom článku popisuje verejný priestor ako *“priestor, do ktorého majú všetci za normálnych okolností zákonný prístup”*, a vychádza pri tom z Atkinsona a Loflandovej. Ďalej podľa Loflandovej dodáva, že sa jedná o nesúkromné časti mestských sídel, kde sa stretávajú ľudia, ktorí sa nepoznajú, alebo sa poznajú iba kategoricky. Podľa Pospěcha sa všetky definície dajú zhrnúť podľa základných charakteristík ako sú multidimenzionalita, normativita a vzťah medzi súkromnou a verejnou sférou.

Martin Matějů (2003) vidí verejný priestor ako priestor, ktorý má zároveň aj svoju nehmotnú podobu. Autor pridáva verejnému priestoru súbor charakteristík, ktoré ho určujú. Tento priestor má byť koncipovaný okolo kultúrnych významov a hodnôt, je spojený so symbolikou miest a dejov, vytvára ničím iným nenahraditeľný socializačné prostredie, plní sociálne integračnú funkciu, je prostredím pre stretávanie ľudí a ich prejavov, interakcií a

komunikácií, a umožňuje prezentáciu individuálnych alebo skupinových výkonov (Matějů 2003).

1.1. Materiálna kultúra

Dôležitý aspekt mnou skúmaného terénu je jeho hmotná zložka. Woodward (2007) tvrdí, že o objektoch, s ktorými sa okolo seba stretávame, hovoríme ako o materiálnej kultúre. Podľa neho tento termín ukazuje ako neživé veci v prostredí vplývajú na ľudí a zároveň ako na ne vplývajú ľudia. *“...vykonávajú sociálnu funkciu, regulujú sociálne vzťahy a dávajú symbolický význam ľudskej aktivite.”* (Woodward 2007, str. 3) Autor takisto tvrdí, že štúdiom materiálnej kultúry, ako niečoho vytvoreného a žitého skrz objekty, dokážeme lepšie pochopiť ako jak spoločenské štruktúry, tak väčšie systematické dimenzie, ako sú nerovnosť a sociálne rozdiely, ale zároveň ľudskú činnosť, emócie a význam.

Otázke materiálnej kultúry sa venuje aj Tim Dant (1999), ktorý vo svojej knihe *Material Culture in the Social World* tvrdí, že svet ľuďmi vytvorených vecí modifikuje prirodzený svet tak, aby ponúkal materiálne prostredie ako kontext, v ktorom sa vykonávajú sociálne interakcie. Autor dodáva, že tento svet je nositeľom hodnôt, myšlienok a emócií. Veci nie sú iba reprezentáciami, ale majú fyzickú prítomnosť vo svete. Materiálna kultúra nám poskytuje dôkazy o dištinktívnej forme spoločnosti. Dant (1999) predkladá, že dôkazom je preto, lebo je integrálnou súčasťou toho, čo spoločnosť je.

1.2. Koncept miesta

To, čo sledujem a skúmam v mojej práci je práve miesto. Jaroslav Vávra (2010) vychádza z čínskeho geografa Tuana, ktorý chápe miesto ako časť veľkého a nerozlíšeného geografického priestoru. Podľa neho má byť priestor abstraktnejší ako miesto. Priestor stáva miestom až vtedy, keď mu ľudia dajú význam. Ďalej dodáva, že: *“s takým miestom sa človek stotožňuje, dáva mu meno a vníma ho oddelene od okolia, ktoré ho obklopuje”* (Vávra 2010, str. 464). Existujú však miesta, ktoré majú silnejší význam ako iné, a sú zároveň komunitami aj vnímané silnejšie ako iné. Podľa autora (Vávra 2010) ide teda o význam miest - sense of

place. Dôležitým aspektom, ktorý Vávra vo svojom článku spomína je charakter miesta, ktorý je vo vnímaní a cítení obyvateľov, členov lokálnej komunity a návštevníkov. Ide o vnímanie a skúsenosť (perception and experience) jednotlivca s miestom. Autor ďalej podľa Tuana rozvíja, že toto vnímanie má pôvod v prírodnom prostredí, ale aj v spojení prírodných a kultúrnych charakteristík krajiny alebo materiálneho usporiadania terénu (Vávra 2010).

Mulíček, Seidenglanz a Osman (2013, str. 784) vo vedeckom sociologickom časopise popisujú, že: *“priestorová znalosť je podľa prístupu kultúrnej geografie vždy situovaná, produkovaná a osvojovaná aktérmi s odlišnou pozíciou v čase, priestore, sociálnom rebríčku, či životnom cykle.”* Priestorové taktiky jednotlivca podľa nich zahrňujú rutinnú konceptualizáciu priestoru, ktorá umožňuje orientáciu a plánovanie aktivít. Autori nadväzujú na Lefebvra (1991), ktorý tvrdí, že individuálny koncept priestoru je zaplňovaný objektmi s priloženým významom a priestor je utváraný skrz vzťahy týchto objektov.

Produkcii priestoru sa venuje aj Lefebvre (1991) vo svojej knihe *The Production of Space*. Lefebvre dáva do protikladu produkciu a tvorbu, kde prírode prikladá schopnosť tvorby. Podľa autora príroda nepracuje, a teda neprodukuje. Produkciu vecí prisudzuje práve ľuďstvu, ktoré nazýva *spoločenskou praktikou*. Podľa Lefebvra sociálny priestor zahŕňa produkované veci a ich vzťahy v ich spolunažívaní a simultánnosti. Priestor podľa neho nemôže byť iba obyčajným objektom, pretože je výsledkom súboru a postupu operácií. Tento sociálny priestor je zároveň výsledkom individuálnych aj kolektívnych činností a funguje ako nástroj analýzy spoločnosti. Lefebvre vo svojej knihe (1991) zároveň definuje *representations of space*, ktoré prekladám ako reprezentácie priestoru a *representational spaces*, teda priestory, ktoré sú žité skrz symboly a znaky, a sú subjektívne. Reprezentácie priestoru Lefebvre definuje ako konceptualizovaný priestor. Je priestorom vedeckej obce, a teda všetkých, ktorý priestor identifikujú a vnímajú. Autor dodáva, že sa jedná o dominantný priestor. Konceptie priestoru často vyúsťujú do systému verbálnych znakov (Lefebvre 1991).

1.3. Koncept domova

Dôležitú rolu v mojom výskume hrá aj koncepcia domova. Štvanice sa nachádza v Prahe, ktorá je pre 1 365 642¹ obyvateľov domovom. Zároveň historicky Štvanice slúžila ako domov pre určitú časť obyvateľstva. Ostrov je priestorom kam niektorí ľudia chodievajú skoro každý deň, či už kvôli práci alebo voľnému času. Petr Gibas (2017) vo svojom článku píše, že sa domov ako téma a konceptuálny rámec v spoločenských vedách posledné roky rozvíja, a v posledných tridsiatich rokoch došlo dokonca k posunu v chápaní domova. K téme domova nahliada skrz fenomenologické premýšľanie a kritické prístupy k sociálnej realite. Vo fenomenologickom poňatí je domov miestom existenciálneho ukotvenia človeka vo svete. Autor koncept domova prepája s materiálnou kultúrou, cez ktorú sa sociokultúrne významy produkujú, vyjadrujú a formujú. V pozadí materiálnej roviny sa však črtá aj ideál domova na osobnej rovine ako hlboká individuálna predstava, a aj na spoločenskej rovine ako kultúrna norma. Fyzický priestor a abstraktná predstava sú prepojené prostredníctvom predstavy ideálneho domova. Domov je výsledkom interaktívneho procesu utvárania významu, v ktorom hrajú rolu nie len ľudia, ale aj domov samotný a materiálna kultúra (Gibas 2017).

Mallett (2004) zároveň dodáva, že sa domov vyznačuje ako priestor alebo miesto, kam sa ľudia môžu utiahnuť a relaxovať. Autor hľadá spojitosť medzi domácnosťou a pracovným priestorom a poukazuje na to, že tieto dve veci sa nemusia vyslovene vylučovať. Domov môže byť podľa jeho teórie súbor aktivít. *“Domov nie je iba človek, vec alebo miesto, ale radšej sa spája s aktivitou, ktorá je performovaná človekom, s jeho vecami alebo na jeho mieste.”* (Mallett 2004, str. 80) Mallett teda nahliada na koncept domova ako na priestor definovaný aktivitami, a práve z tejto koncepcie vychádzam v rámci môjho výskumu. Štvanice je pretkaná rôznymi typmi aktivít, ktoré priestor dotvárajú a dávajú mu pocit domova.

¹ <https://www.czso.cz/csu/xa/1-xa>

2. Metodologická časť

2.1. Výskumný problém a výskumné otázky

Na začiatku môjho výskumu som nevedela čo od terénu očakávať. Vstupovala som doňho so všeobecným náčrtom otázok a rovnako všeobecne vymedzeným problémom. Štvanice je sama o sebe veľkým výskumným priestorom, ktorý sa dá rozdeliť na menšie časti. Ostrov má zároveň aj fyzické hranice. Obklopuje ho Vltava a prístup je možný z Hlávkovho mosta a lodnou prepravou. Každé jednej časti sa dá plnohodnotne venovať v samostatných výskumoch. Napokon som sa vyhýbala hlbšiemu skúmaniu konkrétnych zariadení, aby som výskum udržiavala v rámci povahy ostrova ako takého a nadmieru neunikala originálnej téme. Mojim plánom bolo podať jednoduchú predstavu života na ostrove, ktorá sa viaže ako na históriu, tak na súčasnosť. Sústredila som sa na génia loci priestoru a jeho každodennosť, zaujímalo ma, ako ho návštevníci ostrova vnímajú a prečo ho navštevujú. Nechala som sa viesť terénom a svoje výskumné otázky modelovala a prispôbovala tomu, čo mi priestor ponúkne. Moje prvé výskumné otázky udávali akýsi rámec, v ktorom som sa pohybovala a sledovala sociálnu realitu, a ktorý slúžil ako opora toho, na čo sa zameriavať alebo ako sa v priestore pohybovať. Tieto výskumné otázky sa čiastočne po čase pretvorili podľa výpovedí a dát, ktoré som v teréne získala, avšak bez zmeny podstaty výskumu. Napokon som dospela k finálnemu zneniu výskumných otázok, ktoré mi pomohol dotvoriť ako výskum, tak literatúra:

- Ako sa produkuje ostrov materiálne? Aké praktiky ostrov utvárajú?
- Ako sa produkuje ostrov sociálne? Aká je každodennosť ostrova? Kto a za akým účelom ostrov navštevuje?
- Ako vnímajú aktéri ostrov a čo znamená pre samotné mesto?
- Aký je historický kontext ostrova a aký má vzťah so súčasnosťou?

2.2. Výskumná stratégia

Ako spomínam vyššie, moja bakalárska práca sa zaoberá povahou, každodennosťou a významom ostrova, a zároveň sleduje jej konceptualizáciu návštevníkmi a občanmi. Dôležité je ale aj miesto ostrova v histórii Prahy. Podstatou a cieľom je sledovať aký je vzťah medzi človekom a materialitou, teda priestorom. Mimo materiality som sa zameriavala aj na interakciu. Vzhľadom k povahe môjho výskumného problému je najvhodnejšia kvalitatívna výskumná stratégia. Táto stratégia sa orientuje na detaily, odlišnosti a diverzitu skúmaného javu (Novotná, 2019). Vďaka tejto stratégii je mi umožnené komplexnejšie pochopenie sledovaného priestoru.

Výskumná metóda, ktorú som si zvolila je etnografia. Petr Janeček (2014, str. 11) ju definuje ako *“systematickú a metodickú priamu konfrontáciu bádateľa so skúmanou aktuálnou sociálnou a kultúrnou realitou so snahou čo najpresnejšie zodpovedať všetky jeho výskumné otázky, s cieľom čo najdôkladnejšieho porozumenia tejto realite, bez toho, aby do nej ale svojou prítomnosťou výraznejšie zasahoval.”* Pozorovanie, ktoré je súčasťou etnografického výskumu sa označuje ako *zúčastnené pozorovanie*, ktoré je zámerným a mimo zaznamenávania nám umožňuje aj porozumieť čo jednanie ľudí znamená a ako mu sami rozumejú (Heřmanský 2019). Vojtíšek (2012, 35) cieľ zúčastneného pozorovania vidí tak, že *“Najčastejšie slúži k dlhodobejšiemu zaznamenávaniu prejavov správania a interakcií pozorovaných objektov (osôb) v prirodzených situáciách...”* Podľa Hendla (2016) má etnografia rysy dlhodobého pobytu v teréne, flexibilnú stratégiu a zaznamenávanie pozorovaného. Za účelom výskumu som na ostrov Štvanice chodila v lete 2022 a od januára 2023 do začiatku júna 2023. Pozorovanie ku ktorému dochádzalo bolo pre povahu ostrova aj zúčastnené, ale aj nezúčastnené. Tomu predchádzala daná situácia vo výskumné dni. Ďalšiu dôležitú stránku môjho výskumu však tvorí ešte množstvo ďalších praktík, ktorými som sa riadila. Rôznymi metódami pre získanie dát môžu byť rozhovory, skupinové rozhovory alebo diskusie (Hendl 2006). Podľa Švaříčka (2007) sa využívajú 3 typy dát, a to dáta z pozorovania, z dokumentov a z rozhovorov. Ja som využívala rozhovory pološtruktúrované a neformálne, ktoré mi umožňovali viesť dialóg po určitej línii, z ktorej som však občasne mohla zísť. Pri pološtruktúrovaných rozhovoroch je teda dôležité pripraviť si návod pre skúmanie tém, ktoré výskumník predpokladá. Hendl takisto vyzdvihuje dôležitosť vytvorenia si vzťahu s informátorom (Hendl 2006). Neformálne rozhovory sú podobné bežnej

konverzácii a výskumník komunikuje s informátormi v priebehu prirodzených sociálnych interakcií (Zandlová 2019). Tieto rozhovory v mojom výskume slúžili na konverzácie s ľuďmi prítomnými v teréne, na ktorých som natrafila počas môjho zúčastneného pozorovania.

2.3. Lokalita výskumu

Dôležitou súčasťou výskumu, je aj dôveryhodnosť (credibility) a autenticnosť (authenticity), ktorá je mimo iných spôsobov dosiahnuteľná správnym výberom vzorku, ktorý má bohaté skúsenosti s javom, ktorý sledujeme (Švaříček 2007). K tomu sa spája aj predpokladaná nezaujatosť výskumníka. Ak je výskumník v teréne príliš doma, tak daný terén nie je považovaný za vhodný (Heřmanský 2019). Ostrov Štvanice som navštevovala ešte pred samotným výskumom, čo spustilo záujem o terén. Priestor som navštevovala možno 1-2x do mesiaca, keď sa na ňom konala akcia. Nebola som však členkou ani jednej skupiny, ktorá by pravidelne na ostrov dochádzala do jedného z podnikov, či za športom. Avšak aj napriek tomu to pre mňa nebol priestor úplne cudzí. Dôležité bolo pre mňa v tomto prípade odložiť moje osobné predsudky. Výskumník by si mal zachovať objektivitu. Je to základ výskumu, keďže by výskumník nemal podľahnúť nutkaniu dáta upravovať, ak sa nezhodujú s jeho pôvodnými predstavami (Fabian 2012). Vstupovať do samotného terénu bolo pre mňa jednoduché. Ostrov je verejným priestorom, ktorý nie je časovo limitovaný ani ohraničený vstupnou bránou. Je verejným aj sociálne, keďže ostrov sám o sebe nemá gatekeeperov. Gatekeepers sú podľa Reevesovej centrálnym elementom prístupu do terénu (Reeves 2010). Doňho potom výskumník môže stupovať ako “insider” alebo “outsider”. Ja som do terénu vstupovala viac ako insider než outsider, ale nie úplný. Insider má jednoduchší prístup do terénu ak je jedným z aktérov javu a s informátormi sa pozná (Heřmanský 2019). Bolo síce nemožné poznať všetkých, či väčšinu aktérov ostrova, pretože je to rozľahlý terén s rôznymi zariadeniami. Niektorých aktérov a informátorov som však poznala, pretože chodili na rovnaké akcie ako ja, a jeden sa poznal so zakladateľom jedného zariadenia. Tým pádom bolo jednoduchšie viesť rozhovory, či participovať v rámci zúčastneného pozorovania. V mojom skúmanom teréne to však nebolo podstatné. Na ostrov chodí veľké množstvo rôznych aktérov a táto rôznorodosť dotvára povahu ostrova. Byť insiderom v priestore prináša veľa pozitív. Keď som prvotne do terénu vchádzala, vedela som, kde sa čo nachádza a ako si

priestor rozkúskovať. Avšak v momente, keď som si na začiatku sadla na nejakú časť ostrova, prišlo mi ťažké prísť na to, čo vlastne skúmam a čo vidím. Vnárili sa mi do mysle moje už prežité skúsenosti na ostrove, čo mi potvrdilo dôležitosť odosobnenia sa a objektivizácie skúmaného priestoru. Ako insider som rozumela rozdeleniu Štvanice a tomu, keď niekto nejakú časť nazýva “vpredu”, či “vzadu” alebo “cíp ostrova”. To však pre outsidera a človeka, ktorý ostrov nenavštevuje nemusí hovoriť nič. Zároveň sa táto predstava a vnímanie priestoru môže ďalej meniť sprístupnením lávky. Problémom bolo uvedomiť si aj moju rolu v rámci zúčastneného pozorovania. Keďže nešlo o skúmanie nejakej subkultúry alebo maličkého zariadenia, ale väčšieho priestoru, ktorý ponúka veľké množstvo aktivít, bolo ťažké angažovať sa do nejakej, ktorá by využitie ostrova vystihla najlepšie. Pred výskumom som chodila na konkrétne akcie konkrétnych zariadení, ale nemala som poňatia ako mimo rámec toho daného podujatia ostrov funguje. Bolo pre mňa teda dôležité aktívne sa zúčastniť, ale neopomínať zvyšok ostrova - samozrejme podľa možností. Najlepším spôsobom bola eventuálne kombinácia rôznych aktivít. Dôležité bolo čo najkomplexnejšie uchopenie priestoru, ktoré umožnilo hlbšiemu porozumeniu skúmaného ostrova.

2.4. Metódy tvorby dát

Počas terénneho výskumu dochádza prostredníctvom rôznych metodologických nástrojov k analýze dát. Dáta, s ktorými som pracovala najviac boli *primárne*, teda vytvorené pre účely môjho výskumu. V mojom prípade išlo hlavne o terénne poznámky, rozhovory s informátormi a fotografie, ktoré viac-menej slúžili ako moja vlastná pomôcka a doplnok k poznámkam. Tieto metódy sú vždy závislé na rôznych faktoroch (Toušek 2012). Podľa Touška to môže byť napríklad finančný aspekt výskumu, čas, či veľkosť, charakter a dostupnosť vzorku. V mojom prípade bol charakter vzorku, priestoru ostrova Štvanice, sprístupnený prírodným podmienkam a tým mal potenciál zasahovať do tvorby dát. Tvorba dát počas zimy a jari bola síce neštandardná, a preto mne zaujímavá, ale narazila som na záležitosti, ktoré mi tvorbu občas sťažili. V zime prichádza tma oveľa skôr ako na jar a v lete, a tým nepripúšťala možnosť posedávať na odľahlejších a menej viditeľných miestach ostrova. Rovnako na tvorbu dát vplýval dážď, sneh, či mráz. Štvanice je otvorený priestor a ako výskumník som očakávala možný ťažší priebeh výskumu počas zimy. Môj výskum ako taký je teda založený na pozorovaní, rozhovoroch, fotodokumentácií a na rozbere rôznych

dokumentov a článkov. Pozorovanie, či už zúčastnené alebo nezúčastnené, mi dovoľuje byť v reálnom čase na skúmanom teréne a prijímať vnemy, dojmy a aktivity, ktoré sa na ostrove dejú. Zároveň je značne dôležité pre zachytenie génia loci priestoru, čo by bolo ťažké bez osobnej skúsenosti. Rozhovory mi na druhú stranu podávajú obraz predstáv návštevníkov a zamestnancov, či skôr “užívateľov”, ostrova. Dopĺňujú moje vypozerované dáta o porozumenie priestoru mimo mňa ako výskumníka. Fotodokumentácia slúži ako nástroj rozpamätávania, ujasňovania a ako vizuálny ekvivalent terénnych poznámok. Rozbor dokumentov a článkov bol pre mňa dôležitý na zachytenie aktivít, ktoré sa na ostrove dejú v momente, keď tam nie som, alebo sa venujú tematikám, ku ktorým prístup nemám².

Pozorovanie

Pozorovanie je jednou zo základných techník tvorby dát, ktorá dovoľuje lepšie zoznámenie sa s terénom a s jeho povahou. Avšak k tomu prináša pozorovanie aj náhľad do typu a voľby aktérov a informátorov. Počas výskumu som sa snažila na ostrov chodiť minimálne 1-2 do týždňa, niekedy aj viac. Pozorovanie sa však dalo robiť aj počas prechádzania skrz Štvanicu, či návštevu akcií. Snažila som sa ho robiť teda aj v prípade, keď som na Štvanici skončila za úplne iných okolností. Pozorovanie som uskutočňovala v lete 2022 a v priebehu doby od januára 2023 do začiatku júna 2023, takže som na ostrov chodila v priebehu šiestich mesiacov a niekoľkokrát v lete pred tým. Na Štvanici som sa však objavila počas výskumu aj viackrát, napríklad na oslavu narodenín, či na prípravu na štátnicu. O priestore som už mala nejaké povedomie z mojich predošlých návštev akcií, či prechádzok. Jeden z mojich kamarátov pracuje pre Stalin a dal mi kontakt na zakladateľa Fuchs 2, a zároveň skrz Fuchs 2 organizuje na Štvanici rôzne akcie.

Môj spôsob pozorovania mal niekoľko vrstiev a úplne na začiatku nebolo jasné na čo sa zameriavať. Na začiatku bol pre mňa terén obrovským oceánom, a aj keď som mala akýsi náčrt výskumných otázok, bolo nejasné akým smerom sa budem eventuálne vyberať. Prvotne som sedávala na rôznych miestach a prijímala všetko čo sa dalo. Po nejakej dobe som si však jasnejšie začala uvedomovať súvislosti. Vedela som, kde vyhľadávať to, čo som chcela, či potrebovala. Keď sa dialo niečo na jednej časti, tak som vedela, že je potrebné ísť na tú, či tú časť, aby som vypozerovala kontrast, harmóniu, či symbiózu. Dá sa teda povedať, že som

² Dôležité to bolo hlavne v rámci stavby lávky, získavania informácií stakeparku a vodného diela.

využívala *metódu lievika*, ktorú odporúča antropológ James Spradley. Metóda lievika je založená na troch vrstvách pozorovania, a to *popisné, zámerné a výberové* (Heřmanský 2019). Na začiatku svojho výskumu som robila popisné pozorovanie. Zaznamenávala som všetko čo mi priestor ponúkol. Všetko, čo som počula a videla. To mi pomohlo získať dáta a informácie, ktoré ma s problematikou viacej zoznámili. Druhou vrstvou, či fázou je zámerné pozorovanie. Pri ňom sa má cieľiť na konkrétnejšie témy, uberať zo šírky a pridávať na hĺbke (Heřmanský 2019). Keď už som mala širší záber skúmaného priestoru, mohla som ho vkusne a bez väčšieho zásahu osekávať a venovať sa užšie vytýčenému problému. To mi však ale umožnila až akási analýza predošlého popisného pozorovania. Poslednou vrstvou je výberové pozorovanie, kde som sa už opakovane sústredila na problémy a témy, ktoré mi vyskakovali. Prvotne som na Štvanici trávila viac času, počas jedného dňa však minimálne jednu až dve hodiny, čo bolo v zime veľkou výzvou. Prechádzala som sa po ostrove a vždy si sadla na jedno miesto, z ktorého som pozorovala svoje okolie. Eventuálne prechádzky, ktoré zapadali do kontextu zúčastneného pozorovania, spoločne s inými aktivitami mi umožnili ešte rozsiahlejšiu tvorbu dát. Spôsob, akým som si zapisovala terénne poznámky sa líšil a ja som prešla niekoľkými spôsobmi, až kým som našla ten, ktorý mne vyhovoval najviac. Najprv som si nahrávala poznámky na diktafón, čo sa zdalo byť ako jeden z tých lepších spôsobov, avšak nebol pre mňa vyhovujúci. Pri blízkosti Hlávkovho mosta sa zvuk na diktafóne kvôli hluku strácal, občas nezachytil každé slovo a prepis poznámok zaberal veľký časový priestor. Ďalší spôsob, ktorý som skúšala boli diktafónom nahrávané poznámky priamo do poznámkového bloku (aplikácia), ktoré množstvo vecí zjednodušilo, avšak diktafón nezachytával nejaké slová, alebo ich zachytával nesprávne a tým si vyžadovali akútny prepis. Spôsob, u ktorého som ostala bol obyčajný poznámkový blok (aplikácia), do ktorého som si všetko zaradom zapisovala, občas aj vrátane rozhovorov, z ktorých niektoré boli zároveň nahrávané. Prvotne som si všímala priestor ako taký a zmapovala som si ho. Venovala som sa materiálnej stránke a zaujímali ma budovy, ktoré sa na ostrove nachádzajú. Zaujímal ma ich chod, otváracie doby, doby prevádzky, ich poloha a fungovanie. Zapisovala som si však aj sociálne dianie, ktoré je už od začiatku viditeľne neopomenuteľné. Snažila som sa zachytiť aj celkovú náladu ostrova. Svoju cestu som si fotila. Do terénu som chodievala v rôzne dni a rôzne časy, ale aj kvôli mojim vlastným možnostiam som väčšinou trávila čas na ostrove poobede. Po niekoľkých pozorovaniach som zachytila chod ostrova a snažila sa ho navštevovať v určité časy na potvrdenie svojich hypotéz. To bolo dôležité práve na overenie vecí, ktoré sa mi v poznámkach viackrát objavovali. Prirodzene sa zdá, že pri veľkom

množstve aktérov je jednoduché si vybrať informátorov³. To však paradoxne vôbec nie je tak ľahké. Nie každý je ochotný participovať a nie každý je schopný participovať. Snažila som sa nadväzovať konverzáciu s neznámymi návštevníkmi, ale aj s ľuďmi ktorých poznám a na Štvanicu chodia. Po nejakom čase som zároveň vedela na aké problematiky sa zameriavať aj v rámci rozhovorov. Pozorovanie mi teda slúžilo ako vstupná brána do zoznámia sa s terénom skrz moje vlastné chápanie a interpretáciu. Zúčastnené pozorovanie som využívala pri rôznych akciách, pri ktorých som sa snažila zachytiť aspoň nejaké výpovede, či poznámky, avšak udalosti mali tendenciu ma kompletne vtiahnuť do ich diania. Vtedy som sa snažila nájsť *zlatú strednú cestu* (Heřmanský 2019). V procese výskumu bola zároveň dôležitá aj reflexivita (Cardano 2009).

Rozhovory

Rozhovory boli jednou z neodmysliteľných techník tvorby dát práve kvôli rozsiahlosti terénu a vysokým množstvom dôvodov jeho návštevnosti. Toušek (2012, str. 63) vo svojom príspevku hovorí, že: *“Rôzne typy dopytovania produkujú rôzne typy dát a sú vhodné pre rôzne typy výskumov.”* Preto bolo pre mňa dôležité premyslieť si akým spôsobom chcem viesť rozhovory, a aké rozhovory si vyžadujú aký prístup. K mojim informátorom som pristupovala troma spôsobmi. Formálnejšie rozhovory som viedla s informátormi na vedúcich pozíciách zariadení. Otázky boli pripravené a v niektorých prípadoch aj odoslané vopred. Tie sa zameriavali skôr na ich zariadenia a ich vzájomný vzťah a vzťah k Štvanici. Rozhovory s informátormi, ktorých som poznala mi umožnili dlhšie posedenie a hlbšiu debatu, a rozhovory s návštevníkmi boli skôr založené na nejakom základnom zozname otázok. Zaujímal ma ich vzťah ostrova, ich skúsenosti, rola ostrova v ich živote a ich náhľad na jeho povahu.

Rozhovory, ktoré som viedla boli pološtruktúrované a neformálne. Síce som mala 3 typy informátorov, osnova otázok ostávala viac-menej rovnaká. Po niekoľkých rozhovoroch som sa snažila aj doplniť alebo rozvinúť otázky, ktoré zasahovali nejakú blikajúcu problematiku. Pri rôznych rozhovoroch som vlastne prichádzala na nové veci. Síce som sa nimi snažila zistiť odpovede na moje otázky, bolo dôležité, aby som žiadnym spôsobom nenavádzala na

³ V tomto prípade používam termín “aktér” na popis každého (a všetkého), kto ostrov ovplyvňuje či navštevuje, alebo na neho nejakým spôsobom vplýva. Termín “informátor” v mojom výskume popisuje ľudí, ktorí so mnou komunikovali ohľadom ostrova, či robili rozhovory.

odpoveď či nevnucovala svoj obraz. Moje rozhovory s návštevníkmi boli po slovnej dohode odsúhlasené a anonymizované. Rozhovory totiž neboli zdĺhavé a nevyžadovali si mená alebo osobné informácie. Pri zakladateľoch a riaditeľoch boli dohodnuté skrz email. Rozhovory som nahrávala na diktafón a následne doma prepisovala. Na začiatku rozhovoru som sa predstavila, predstavila som aj svoju prácu a to, čo skúmam. Informátori dostali možnosť rozhovor odmietnuť, byť anonymní alebo ma požiadať o inú možnosť než je nahrávanie na diktafón. Rozhovor skrz výpis otázok si eventuálne vybrali dvaja vedúci zariadení a jeden odmietol rozhovor celkovo. Bolo pre mňa dôležité rozhovory viesť na mieste, ktoré je pre informátorov najprirodzenejšie, takže som nakoniec robila rozhovory na Štvanici, v samotnom tenisovom klube, ale aj v kaviarni v Holešoviciach.

Rozbor dokumentov a článkov - virtuálne zdroje dát

Pre dotváranie môjho výskumu som využívala aj rôzne dokumenty a články, ktoré relevantne popisovali chod ostrova najmä v čase, keď som sa na ňom nenachádzala. Prevádzková riaditeľka Vily Štvanice sa pri rozhovore odvolávala na ich oficiálnu stránku, kde sa dajú nájsť aktuálne akcie a aktivity Vily. To isté sa aplikuje aj na môj výskum Skateparku. Čo sa týka Malej vodnej elektrárne, dostala som od vedúceho prevádzky rôzne dokumenty týkajúce sa Vodného diela, ktoré mi pomohli objasniť záležitosti v rámci chodu zariadenia a zároveň prekontrolovať správnosť historických faktov. Dôležitý bol pre mňa aj kataster a detailnejšie vlastnosti skúmaných budov. Špeciálnou studnicou dát boli aj historické knihy, z ktorých som čerpala pre historický kontext ostrova. Pomocným článkom bola aj stránka *Pražské tramvaje*, ktorá ponúka hlboké a detailné informácie o každom spoji v Prahe, vrátane spoju na Štvanici. Tieto články a dokumenty mi pomohli dohľadať menšie informácie a upresniť si detaily.

2.5. Účastníci výskumu

Účastníkmi môjho výskumu boli hlavne moji informátori a informátorky, s ktorými som robila rozhovory v priebehu výskumu. Medzi nimi boli ako majitelia, riaditelia a zakladatelia zariadení, tak aj cudzí ľudia a známi. Rozhovory som viedla s desiatimi informátormi plus som pozbierala ďalšie tri výpovede informátorov počas zúčastneného pozorovania. Celkovo som vyzbierala trinásť rozhovorov. Za ďalšieho účastníka výskumu považujem svojho kamaráta, ktorý ma doplnil o kontakt zakladateľa Fuchsu 2. Účastníkmi boli ale aj rôzni

aktéri na Štvanici, ktorých som každý deň stretávala. Jednu pani so psom som dokonca stretávala skoro stále, keď som tam bola v určitý čas a vedela som vypočítať jej trasu. Každý jeden aktér bol neodmysliteľným účastníkom výskumu, či už to boli deti, ktoré dávali život bikeparku, štamgasti pri Vile alebo psy, ktoré sa kúpali na brehu ostrova.

2.6. Metóda analýzy dát

Analýza dát prebiehala počas celého výskumu. Pred samým výskumom a na jeho začiatku som skúmala sekundárne dáta, teda dáta, ktoré vytvoril iný výskumník nezávisle odo mňa (Seidlová, Jantulová a Novotná, 2019). Našla som teda rôzne publikácie, ktoré zahrňovali výskum ostrovov, parkov a inej zelene. Potom som dohľadávala rôzne etnografie, ktoré sa venovali urbánnej antropológii. Sledovala som stránky a dokumenty. Hľadala som publikácie aj ku konkrétnym zariadeniam na ostrove. Pozbierala som relevantnú historickú literatúru, ktorá mi rovnako načrtla predstavu o priestore a jeho historickej relevancii. Po nahromadení dát zo sekundárnych zdrojov som sa pomaličky začala venovať tvorbe primárnych dát priamo z terénu z pozorovania, zúčastnenia a rozhovorov. Následne som vytvorené dáta rozkúsokovala pomocou segmentácie, teda rozdelením textu a zvýraznením častí podľa dôležitosti, a kódovaním som ich tematicky zaradila či “pomenovala”. Takéto dáta som potom usporiadala do finálnej podoby.

2.7. Etika výskumu

Etika výskumu bola pre mňa dôležitou témou, hlavne kvôli množstvu detí a nepľnoletej mládeže, ktorá na Štvanici funguje. Pri uvažovaní nad tým, či je potrebné ostrov anonymizovať som došla pri výskume a jeho analýze k záveru, že to nutné nie je. Pri výskume nebolo nikomu ublížené, a ani som sa nevenovala citlivým témam, ktoré by ľudí alebo priestor zneuctili. Už na samom začiatku som na skateparku postretávala deti, ktorých som sa, aj napriek tomu, že by im to neublížilo, nič nepýtala. Deti ako také mi tu prišli ako veľmi citlivá téma. Bolo pre mňa dôležité filtrovať akých informátorov vo výsledku použijem, pretože som mala možnosť natrafiť na rôzne typy ľudí v rôznych životných situáciách. Musela som bez nátlaku prijať aj nesúhlas s rozhovorom a nezaujím o môj výskum. Pri informátoroch, kde sa mi ale podarilo naviazať rozhovor, som vysvetlila moju prácu a výskum, oboznámila ich s priebehom a predpokladanou dĺžkou rozhovoru. Súhlas

mal podobu ústneho informovaného súhlasu a pri vedúcich zariadení išlo o dohodu skrz email. Vysvetlila som im akú rolu vo výskume budú hrať oni a akým spôsobom bude rozhovor zaznamenaný. Mali možnosť ostať anonymizovaní, avšak väčšina mi mená ani nedávala. Otázky som koncipovala tak, aby neublížovali a nezisťovali osobné informácie. V niektorých prípadoch som ich odosielala vopred emailom. Otázky nesmeli nabádať a vynucovať môj pohľad, museli ostať neutrálne. Fotografie som fotila z diaľky, a vyhýbala som sa fotografovaniu tváří. Nefotila som aktivity, ktoré by účastníkom mohli ublížiť a nepobádala som nikoho, aby sa odfotil. Všetky záznamy, informácie a dáta som využila iba pre výskum k bakalárskej práci. Citovala som autorov a uviedla zdroj pri každej literatúre, odkazoch a iných publikáciách.

3. Empirická časť

Ostrov Štvanice, ktorý bol základom môjho výskumu sa nachádza v Prahe medzi Holešovicami a Karlínom. Obmýva ho Vltava a prechádzajú cez neho tri mosty vrátane lávky, ktorá je v procese stavby. Je to najväčší pražský ostrov, ktorý sa nachádza v samom srdci Prahy. Sice je pražských ostrovov viac, a niektoré, ako napríklad ostrov Strelecký sú bližšie k starému mestu, tak je Štvanice stále považovaná za ostrov, ktorý je relatívne v strede mesta, ale stále má charakter okrajového miesta. Na to sa viaže niekoľko výpovedí mojich informátorov, ako napríklad odpoveď samotného hlavného manažéra tenisového klubu na Štvanici, Vladislava Šavrdu, ktorý na pozitíva ostrova odpovedal takto: *“Výhodou je, že sme relatívne v centre Prahy.”* (rozhovor s manažérom tenisového klubu dňa 28.2. 2023) Na rovnakú otázku počas diskusie odpovedal aj zakladateľ klubu Fuchs 2 Jan Faltys: *“Je skvelé, že sme v centre Prahy, ale predsa na okraji. Pre naše aktivity je to úplne ideálne.”* (rozhovor so zakladateľom klubu Fuchs 2 dňa 28.2. 2023) Ostrov nadobúda potenciál byť považovaný za jednoducho prístupný aj vďaka budovaniu lávky a budúcich projektov.

3.1. Ostrov a jeho premena v čase

V tejto kapitole sa zameriavam na históriu ostrova Štvanice, jej vývoj v čase a predstavím vývoj jej využitia, dopravnej infraštruktúry a sociálnej zložky. Historický kontext ostrova má slúžiť ako vzor jedného z troch sledovaných vzťahov môjho výskumu a práce. Vychádzam z historickej literatúry, z rozhovorov s majiteľmi a ich oficiálnych stránok, na ktoré ma pre bližší kontext odkázali. V kapitole využívam historické fotografie. Dôležitosť historického kontextu spočíva v skutočnosti, že si ostrov svoju kultúrnu, športovú a rekreačnú funkciu doteraz ponechal, a na to sa budem snažiť v ďalších kapitolách poukázať. Na ostrove sa nachádzajú aj iné jednotky hmotnej kultúry so svojou históriou, ktorá je však krátka, a preto popísaná v kapitolách im určeným.

Ostrov Štvanice sa objavuje už v knihe Josefa Svátka z roku 1899. Najstaršia zmienka o ňom je už však z roku 1118 v Kosmovej kronike (Svátek 1899). Štvanice, ostrov odlišne pomenovaný taktiež ako Veľké Benátky leží na predmestí Karlína, pred tým Špitálska (Kneidl 1923). Veľké Benátky je názov odvodený zo skutočnosti, že prvotne v jeho okolí

stálo niekoľko menších ostrovov - Primátorský (vid'. obr. č. 1), Rohanský (vid'. obr. č. 2), Jeruzálemský (vid'. obr. č. 3) a Korunní (vid'. obr. č. 4). Tieto ostrovy však postupne zanikli. Iný názov - Hetzinsel, Hec - vieme dohľadať v literatúre Františka Rutha z roku 1904.

Obr. č. 1. Primátorský ostrov. Zdroj: Světozor 14. 4. 1911.

Obr. č. 2. Rohanský ostrov a Karlínský přístav. Zdroj: <http://podzemi.solvayovylomy.cz/>

Obr. č. 3. Jeruzalemský ostrov. Zdroj: hanidavidkova.blogspot.com

Obr. č. 4. Korunní ostrov. Zdroj: <https://g.cz/>

Štvanice sa vyníma ako najväčší zo všetkých ostrovov zaberá pätinu kilometra štvorcového (Svátek 1899). Ostrov má 143.366 metrov štvorcových, a pre svoje nízke brehy bol niekoľkokrát zasiahnutý povodňami. Štvanice je taktiež jeden z najstarších ostrovov, ktorého zmienky vieme dohľadať do starých dôb a českých kroník (Svátek 1899). Povaha a lokalita tohto ostrova ho v histórii robila strategicky najdôležitejším a jeho držanie rozhodovalo o vydarenom či nepodarenom výsledku boja. Mimo toho bol ostrov aj priestorom pre štvanice, alebo zápasy dravých zvierat, konkrétne býkov so psami, a práve to ho robilo

kultúrne vyhľadávaným. Od tohto športu si ostrov nesie svoje meno Štvanice. Štvanice ale neboli jedinou záležitosťou, ktorá priťahovala obyvateľov. Ostrov bol srdcom zábavy, športu a rekreácie. Je podstatné spomenúť, že bol ostrov niekoľkokrát zasiahnutý povodňami, a roku 2002 ho zasiahla posledná veľká povodeň.

Ďalej budem menovať jednotlivé funkcie ostrova a v krátkosti popíšem históriu stavieb a priestoru, ktoré sa ostrova dotýkajú, alebo sú dôležité pre rámcovanie povahy a života ostrova.

Dopravná infraštruktúra

Svátek (1899) spomína relevantnosť Štvanice pre obyvateľov na oboch stranách ostrova svojím brodom. Bol to druhý brod už z dávnej minulosti a viedol od nemeckej prisťahovaleckej osady Poříčí cez špičku ostrova Štvanice (Jan a Ondřej Fischer 1985). Tento brod bol jediným, ktorý sa nachádzal v toku dolnej Vltavy a bol využívaný aj po stavbe mosta. Autor (1899) popisuje, že v minulosti bola voda vo Vltave plytkejšia, a tým bola Štvanice vyhľadávaná ako miesto určené na prechod z jednej strany mesta na druhú. Cesta viedla od Vyšehradu a Starého mesta do severných Čiech. Nešlo ale iba o obyčajný brod určený na prechod obyvateľov, bola to obchodná dráha Prahy do Saska a do Lužice. Ďalej autor (1899) vo svojej knihe píše, že v 10. storočí bol dvor Týn v Starom meste hlavným strediskom obchodu Čiech s cudzinou. Tento brod bol kupcami zo severu využívaný na prevoz na pravý breh. Obyvatelia podhradia Prahy, Malej strany, sa snažili do mesta dostať bez mostného a prevozného poplatku, a podľa Svátka (1899) využívali cestu skrz Letnú k brodu u ostrova Štvanice. Takto vznikla na východnom svahu Letnej na ľavom brehu Vltavy osada Bubny. Brod nadobúdala dôležitosť aj pri rôznych vojenských aktivitách. Za doby posledných kniežat sa vytvoril most, ktorý v tej dobe býval síce zaplavený, ale bol funkčný, a tak ruch na ostrove ustál. Ostrov v tejto dobe zostáva opustený a neosídlený. Záplavy ho zanášali pieskom a štrkom. Brod sa eventuálne prestal používať po niekoľkých snahách výstavby mostu a použil sa pri niekoľkých vojenských prechodoch.

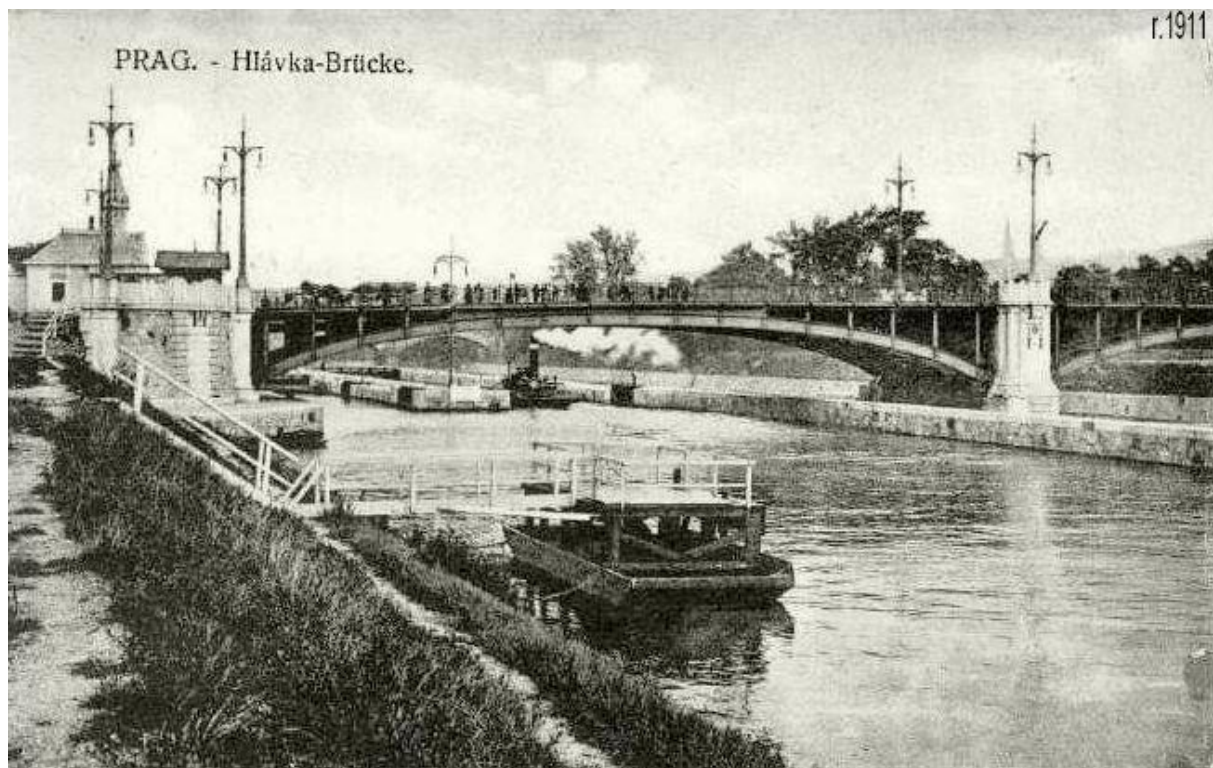

Obr. č. 5. Pohľad na časť Negrelliho viadukt medzi Holešovcami a ostrovom Štvanice. Zdroj: František Fink 1910.

Dôležitým a výrazným dopravným prvkom je Negrelliho viadukt (viď. obr. č. 5) slúžiaci na tranzit vlakov. Tento viadukt spája Bubny s Masarykovým nádražím a prechádza cez ostrov Štvanice, a tým ho pomyselne rozdeľuje na tri časti. Je to druhý najstarší a doteraz stojací most, ktorý sa týči nad Vltavou (Jan a Ondřej Fischer 1985). Soukup (1904) píše, že na jar 1845 prišla iniciatíva mladých inžinierov o postavenie viaduktu, ktorý by prepojil Holešovice a stanicu v Prahe na podnet štátu. V Holešovicih sa nachádzali lacné pozemky, ktoré chcel štát využiť na zriadenie rozsiahlych zoraďovacích teplární, dielní a vozovky pre lokomotívy. V tej dobe už existovala stanica v Hybernský a podchádzalo sa k nej vtedajšími hradbami, ktoré delili Dolné Nové mesto a Karlín. Úlohou stavby bolo umožniť nový tranzit zo severu, z Děčína a Drážďan. Na projekte viaduktu sa podieľalo niekoľko inžinierov vrátane Aloisa Negrelliho, taliana⁴, ktorého výsledný viadukt bol ako myšlienkou tak aj prácou. Z tohto dôvodu nesie jeho meno, ktoré viadukt dostal až v 50. rokoch 20. storočia. Predtým niesol mená „viadukt Spoločnosti štátnej dráhy“ a „železničný viadukt z Karlína“ (Jan a Ondřej Fischer 1985). Železné konštrukcie ešte neboli známe a po niekoľkých pokusoch bol navrhnutý kamenný viadukt. V roku 1845 bol vyhotovený projekt a v roku 1846 sa pristúpilo k stavbe, ktorá bola dokončená 1850. Soukup popisuje, že je viadukt dvakrát väčší ako Karlov most a má 1100 metrov, avšak Fischerovci dodávajú, že v tomto čísle nie je zahrnutá neskôr vystavaná východná vetva na predmostí pravého brehu. Viadukt má dve železničné

⁴ Jan a Ondřej Fischerovci (1985) vo svojej knihe spomínajú nejasnosť v pôvode Aloisa Negrelliho a dokonca ho nazývajú „rakúskym“ inžinierom.

koľajnice medzi kamennými zábradliami. Medzi nimi naberá šírku 7,60 metrov. Most sa skladá z 8 veľkých segmentových a 77⁵ polkruhových malých klenieb a má 2 podchody pre chodcov. Je postavený z českej žuly a jeho piliere sú založené na drevených roštoch. Polkruhové otvory sa nachádzali nad karlínskym predmostím, na Štvanici a nad Bubenským nábrežím. Segmentové boli nad Vltavou a jej ramenami. Svátek (1904) píše, že od roku 1850 sa aspoň do počiatku 20. storočia na viadukte nič nezmení. Avšak citelná zmena podľa Fischerovcov (1985) prichádza ešte v 19. storočí, keď sa na predmostie položili železničné trate a kamenné zábradlie sa nahradilo oceľovým.

Obr. č. 6. Železné oblouky nad plavebním kanálom medzi pobrežím a ostrovom Štvanicí.. Zdroj <https://www.cenovamapa.org/>

⁵ Fischerovci (1985) uvádzajú 76 polkruhových.

V rokoch 1908 a 1910, ako popisujú Fischerovci (1985), začala stavba železnej časti Hlávkovho mosta (vid'. obr. č. 6). Poukazujú na to, že typom konštrukcie sa podobal mostu Svatopluka Čecha⁶. Nosná konštrukcia tejto časti boli železné dvojoblúkové rebrá s hornou mostovkou. Eventuálne sa mestská rada rozhodla prejsť na betónový typ mosta a požiadala Ing. Mencla a architekta Pavla Janáka o vypracovanie projektu namiesto znalcov z vysokých škôl. Tento most je všeobecne známy svojim bojom medzi železom a betónom, a teda môžeme hovoriť o akomsi rite de passage v rámci prechodu od železa k betónu. Na to upozorňujú aj autori Fischerovci (1985, str. 101) „*Po Pyrrhově vítězství železa u téhož mostu Hlávka mezi Štvanicí a pražským břehem se projevila všeobecná vyčerpanost a snad i znechucení z tak urputných bojů mezi železem a betonem.*“ a „*...spadly do období, kdy začínal se prosazovat nový stavební materiál vůči svému úspěšnému předchůdci: při jeho stavbě beton vůči oceli...*“ Práve Mencl a Janák podľa Jana a Ondřeja Fischera (1985) boli „spolubojovníkmi“ a presadzovali betónovú koncepciu mostu. Stavebná firma začala stavbu od apríla 1910 do októbra 1911. Prvá časť, na ktorej pracovali bola práve na Štvanici. Celkovo mal most vozovku širokú 10 m, chodníky dosahovali šírku 2 x 3,10 m a zábradlie 2 x 0,30. Zaťažovacia skúška prebehla v roku 1912. Fischerovci (1985) píšú, že sa slávnostné otvorenie mostu neuskutočnilo. Za jedinečnosť mosta sa zaslúžia aj umelecké reliéfy zdobiace obidve strany. Ich autormi sú Bohumil Kafka a Ladislav Kofránek, ktorí sú podľa Fischerovcov (1985) žiakmi Myslbeka. Viditeľnejšie sú zavesené medailóny v cípoch hlavných klenieb. Tieto medailóny majú zobrazovať dvanásť portrétov radničných predstaviteľov, ale aj starostov či členov rady a stavebného dozoru. Autormi týchto medailónov sú sochári J. Mařatka a O. Gutfreund. Skupiny „Práca“ a „Humanita“ sú plastiky mosta, ktorých autorom je Jan Štursa. V rokoch 1958 až 1962 dochádza k jeho rekonštrukcii, pri ktorej sa výzdoba poškodila a rekonštrukcia za sebou zanechala reliéfy a medailóny na proti vodnom priečelí mosta (Jan a Ondřej Fischer 1985). Dôležitosť tejto rekonštrukcie podľa autorov (1985) spočívala v revitalizácii železnej časti mosta z prvej dekády 20. storočia. Nová forma tejto časti je zo železobetónu.

⁶ Dnešný Čechův most.

Obr. č. 7. Vůz T1 ev.č.5105 vypravený na linku 8 uhání po Hlávkově mostě na Štvanici. Zdroj: M. Režný 1.5.1980

Ďalšou⁷ neodmysliteľnou časťou je trať električky (vid'. obr. č. 7), ktorá spája ostrov s mestom. Tá sa dá datovať až do roku 1875, keď súvisela s prvou konskou električkou „koňkou“. V roku 1900 sa prestavala trať pre elektrický vlak, avšak do 18. decembra po trati ešte fungovala koňka. Pre zjednodušenie prechodu do Holešovic sa vybudovali provízorne mosty, ktoré dosiahli užívania v roku 1900. Prostredný most ústil na Štvanicu a mal dĺžku 172 metrov. Tretí provízorný most viedol skrz hlavné rameno rieky zo Štvanice do Bubien a mal dĺžku 196 metrov. Výstavba definitívnych mostov začala roku 1908 a 3. februára roku 1910 bola na Hlávkův most položená električková trať. V júli 1910 sa na štvanickej preložke zriadil prejazd a 18. októbra 1910 bola električková trať preložená do konečnej polohy na nový most skrz zasypané rameno Vltavy. Historicky prechádzala trať rôznymi zmenami kvôli stavbe a prestavbe Hlávkovho mostu a do svojej definitívnej polohy sa dostala 18. septembra 1961. V novembri 1980 sa zrušil úsek medzi Negrelliho viaduktom a Hlávkovým mostom. Jeho preložka viedla popri budúcej zastávky metra Vltavská. Následne sa spustil vrchol križovatky Vltavská, ktorý viedol na Hlávkův most. Prekladanie trate bolo výsledkom budovania automobilovej magistrály.

⁷ <https://www.prazsketramvaje.cz/view.php?cisloclanku=2010032401>

Využitie

Na ostrove sa nachádzali menšie chatrčovité obydlia, ktoré slúžili prievozníkom a rybárom. Pre týchto ľudí boli neskôr vytvorené lávky a mosty. 14. storočie prichádza s využitím ostrova pre zelinkárov a záhradníkov, ktorí na Štvanici pestovali zeleninu a okopaniny (Svátek 1899). V 16. storočí sa objavuje názov Veľké Benátky. Autor (1899) popisuje, že v tejto dobe bola Štvanice hojne osadená stromami. Nachádzali sa na nej stavebniny zelinkárskych záhrad, domovy prievozníkov, krčma s verejnou záhradou a strelnica. Táto strelnica fungovala každú nedeľu a prevádzkovala sa tam streľba na vtáky, ale a rôzne strelecké súťaže. Svátek (1899) popisuje, že odľahlosť tohto ostrova spôsobila, že sa na ňom postavila drevená prachovňa, v ktorej sa vyrábala strelný prach pre stráž. Prach sa tam nosil aj z veže z Celetnej, v dnešnej dobe známej ako Prašná brána. Jej skladisko bolo nebezpečné a preto odstránené z centra a eventuálne prenesené na ostrov. V 18. storočí skladisko na Štvanici vyletelo do povetria a bolo preložené do kráľovského letohrádku v obore Hviezda. Počas Leopolda I. Štvanice zažila návrat rybárov a záhradníkov, ktorí znovu postavili svoje chatrče a zelinkárstva (Svátek 1899). Obnovením prešla aj strelná stanica vďaka iniciatíve spolku Pražských lukostrelcov. Tá fungovala do roku 1680, keď mesto zasiahol mor. Ostrov sa v tej dobe využíval na utáborovanie vojska, čo prinieslo úmrtie stoviek vojakov. Všetky drevené stavby a stromy boli ale pri obsadení Bavormi a Francúzmi spálené, a ostrov ostal pústy a prázdny. Kvôli častým potopám bolo však husté zaľudňovanie ostrova tak či onak zakázané.

Dôležité využitie Štvanice spočíva aj v skutočnosti, že ju obmýva Vltava, a tým vytvorila možnosť zrodenia Vodného diela Štvanice. Súčasťou tohto diela je Helmovská hať, plavebné komory a Malá vodná elektrárň na Štvanici. Vodná elektrárň⁸ sa nachádza v secesnej budove, ktorá bola pred rekonštrukciou malá nízkotlaková prietokná vodáreň. Významnosť budovy spočíva v tom, že je zároveň aj technickou pamiatkou. Postavená bola koncom 19. storočia, keď sa premýšľalo nad splavnením Vltavy. Táto malá vodáreň bola jednou z mnohých, ktoré mali slúžiť na osvetlenie mesta. Prvotne tu stáli dve vodárne, ale zachovala sa iba táto druhá, postavená v rokoch 1913 a 1914. Za jej postavením stála firma Kapsa a Müller a je to jedna z prvých betónových stavieb, ktoré v Prahe môžeme nájsť. Projektantom bol Alois Dlabač, inšpirovaný francúzskou zámockou architektúrou. Jednou z častí elektrárne je veža, ktorá má päť poschodí a 22 metrov. Zlomovým bodom bola energetická kríza v 80.

⁸ <http://www.odbornecasopisy.cz/elektro/casopis/tema/vodni-elektrarna-na-stvanici--13724>

rokoch dvadsiateho storočia, ktorá podnietila rekonštrukcie malých elektrických vodární vrátane vodárne na Štvanici. Podmienkou bolo zachovanie pôvodnej fasády a architektúry budovy.

Pri konštrukcii vodárne bolo využité prevýšenie Helmovskej hati⁹. Táto hať viedla v stredoveku skrz tri ramená Vltavy. Bola dlhá až 550 metrov. Helmovská hať je vyrobená z betónu a tvoria ju kamenné kvádre. Jej dĺžka v dnešnej dobe meria 288,5 metrov a jej spád meria 4,4 metre. Názov, ktorý táto hať nesie je odvodený od majiteľa krížovníckych mlynov.

Komorové plavidlá sú dve (Pavloušek 1913). Ľavé plavidlo je určené pre osobné parníky a pravé, ktoré je dlhšie, je určené pre lodné vlaky. Pavidlá sú oddelené múrom. Tieto plavidlá spolu s úradom, či správou, a haťami spadajú pod Zdymadlo.

Na začiatku 20. storočia slúžil domček ako dom pre plavidelníka, ktorého návrh pochádza od prof. arch. Fr. Sandera. Nachádzali sa tam sklepy vo výške plavidla, v prízemí bola úradovňa plavidelníka a dva byty pre plavidelníkových pomocníkov. V sklepe sa nachádzalo aj skladisko, dielňa a predsieň. Prvé poschodie slúžilo ako byt pre plavidelníka a strojníka. Tieto byty boli zložené z predsieni, jednej izby, kuchyne, špajze a záchode. Nachádzal sa tam ešte jeden byt s balkónom. Prvé poschodie spájala spoločná pavlač. Steny po obvode boli vytvorené zo žulového cyklopu a žulových kvádrov, ktoré boli získané pri trhaní novomlýnskej hati. Zvyšok fasády tvorila omietka zo žltých obkladačiek. Všetky miestnosti boli vybavené telefónom a elektrikou.

Vlastník

Komu Štvanice patrila pred druhou polovicou 18. storočia sa nevie, ale brehy riek patrili panstvu, ktoré ich neskôr darovalo duchovenstvu. Neskôr držala všetky Pražské ostrovy Staromestská obec. Listiny archívu mesta Prahy píše, že 30. 5. 1759 vyhlásila Staromestská obec vyhlášku o predaji Štvanice za 1000 zlatých (Svátek 1899). K tomu patrilo ešte nájomné za 350 zlatých. Záujem o kúpu ostrova mali dvaja kupci. Šenkár na ostrove Antonín Metzgerod a držiteľ bielidla Krištof Faber. Metzgerod ustúpil a 4. 8. 1759 bol ostrov predaný Faberovi. Ako majiteľ mal právo na rybolov z Helmovskej hati a Libeňskej hati a na prevoz k Bubnom. Obec mala svoje vlastné požiadavky na fungovanie ostrova a vyžiadala si, že sa do hospody na Štvanici môže pivo odoberať iba z obecného pivovaru v Libni. Prístup na

⁹ <https://www.atlasceska.cz/pamatky/helmovsky-jez-6365>

ostrov má byť slobodný. Dlažobný kameň, ktorý vystiela cestu na ostrove patrí obci a z brodu sa nesmel ťažiť ani kameň ani piesok. Mlynári, remeselníci a robotníci mali byť prevážaní zdarma. Strelnica mala zakázané strieľať guľkami, pretože hrozilo nebezpečenstvo ľuďom aj zvieratám. Na ostrove sa strieľalo aj tak. Nový majiteľ sa snažil o zvelebenie a revitalizáciu ostrova. Obnovil strelnicu a cirkus pre štvanice a udržoval krčmu, ktorej súčasťou bola záhrada a biliard. Ďalším majiteľom roku 1779 bol Filip Steinberg, po ňom Vojtěch Frič, Josef Boskovic a roku 1085 to bola Barbora Doubková (Ruth 1904). Iní majitelia sú podľa Svátka (1899) neznámi, avšak pravdepodobne sa rýchlo striedali a hlavný úžitok mali vlastníci konkrétnych inštitúcií a zariadení. V roku 1898 Štvanicu kúpila Pražská obec od Karla Židlického za 880.000 zlatých (Ruth 1904). V dnešnej dobe pripadá mestu.

Kultúra a šport

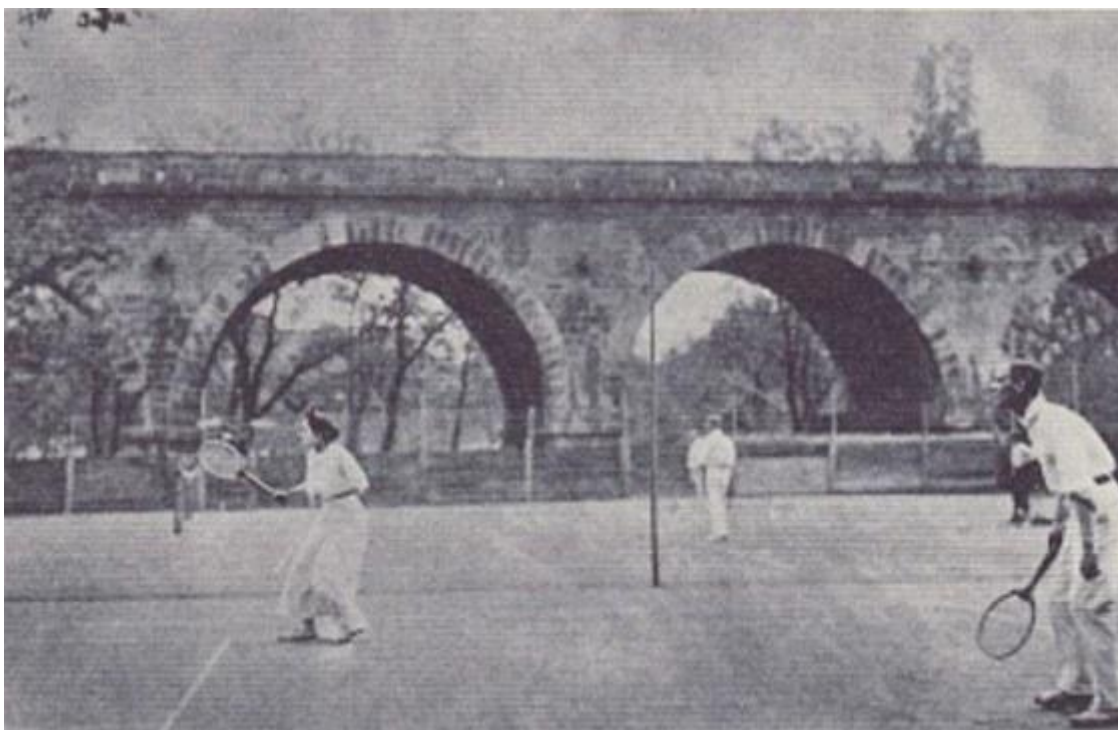
V druhej polovici 17. storočia podľa Svátka (1899) v Prahe prekypovala záľuba v divadle. S tým prišli do popredia štvanice so zvieratami, ktoré boli inšpirované Viedňou (Svátek 1899). Tieto štvanice však boli známe už v Španielsku či južnom Francúzsku. Štvanice sa k nám dostali na konci 17. storočia prostredníctvom súkromných podnikateľov. František Ruth (1904) popisuje, že sa pri týchto štvanicoch štvala rôzna zver od vlkov, medvedov, býkov, jeleňov až ku psom. Problém týchto štvanic spočíval v ich hlučnosti. Typické boli pre nich ohňostroje, a práve preto obec pre štvanice prepožičala Veľké Benátky (Svátek 1899). Hluk bol pre ostrov príznačný. Nie len, že tam prebiehala strelba na vtáky, ale krčma využívala na prilákanie ľudí gúľanie kolkov. Mimo toho však Svátek (1899) dokladá, že najstaršia topografia Pražská z roku 1727 hovorí, že sa ostrov využíval k „*prechádzkam a obveseleniu Pražanov*“. Od roku 1860 bývali na ostrove rôzne slávnosti, navštevovali ju vzduchoplavci a svoje vystúpenia mal na ostrove aj lanolezec (Ruth 1904). V roku 1901 priniesli na Štvanicu cudzokrajní kočovníci nuselskú Fidlovačku. Štvanice trvali do roku 1802, keď sa zakázali pre „otupovanie mysli ľudí“, a to hlavne mládeže, ktorá sa tam hojne ocitala. Už v tej dobe bola priestorom obľúbeným pre všetky vekové kategórie, ale najmä mládež. Ruth (1904) dodáva, že sa pri povodni na ostrove utopili zvieratá ponechané zo zakázaných štvanic.

Obr. č. 8. Pohled na restauraci na Štvanici. Rok 1909. Zdroj: Archiv hlavního města Prahy

Na ostrove sa zriadil klasicistický letohrádok s veľkou tanečnou sieňou a letné divadlo Růžodol (vid'. obr. č. 8), v dnešnej dobe známy ako Vila Štvanice, alebo budova č. 858. Je to posledná dochovaná stavba tohto typu. Tento letohrádok však neskôr ustúpil priemyselnému závodu (Svátek 1899). Po zániknutí Růžodolu v 19. storočí sa na jeho mieste postavil veľký hostinský dom. Ten mal v prvom poschodí postranný tanečný sál, ktorý bol každú nedeľu navštevovaný mládežou a konali sa v ňom plesy. Na mieste niekdajších štvaníc sa vysadili višňové stromy. Pred rokom 1848 mala budova reštauráciu s veľkou sálou na prvom poschodí. Nebola to však jediná reštaurácia. V 19. storočí sa na Štvanici nachádzali ďalšie dve reštaurácie, ktoré sa ale na rozdiel od dnešnej Vily nezachovali. Ostatné časti fungovali ako letné príbytky. Budova mala reputáciu hlučnej spoločnosti, kde v sále neutíchala hudba a tance. Budovala bola neskôr priestorom pre kadernícke a kúpeľné služby, ktoré zriad'ovalo

hlavné mesto Prahy. Deväťdesiate roky 20. storočia Vila ponúkala priestory pre Bonton Music, Artona Home Video a Bonton a. s. V roku 2013 budovu zrenovoval spolok Tygr v tísni a od roku 2014 funguje Vila v dnešnej podobe (rozhovor s vedením Vily, 21.2. 2023).

Obr. č. 9. Turnaj ČLTK v roce 1912. Zdroj: cltk.cz

Históriu tenisového areálu na ostrove vieme dohľadať pomocou histórie tenisového klubu ako takého. Od roku 1901 na ostrove sídli tenisový klub I. ČLTK (vid' obr. č. 9). V roku 1926 na ostrove otvorili ďalšie tri kurty a o rok neskôr centrálny dvorec, ktorý mal kapacitu 5 000 divákov. Rok 1929 bol dôležitým pre otvorenie klubovne za tri štvrtiny miliónov korún. Klubovňa aj dvorec fungovali až do roku 1983, kedy areál ustúpil stavbe Centrálného tenisového dvorca. 1. ČLTK revue ponúka rôzne výpovede pamätníkov, ako je napríklad Jaromír Bečka, ktorý klub popisuje ako miesto vzorné a fungujúce. Na jar sa začínala sezóna a pri príchode zimy sa kurty zmenili na klzisko, kde sa hrával hokej. Štvanice bola podľa revue vyhľadávaným miestom každého, kto chcel v Česku hrať tenis či hokej. Na sedemdesiate roky je spomínané v duchu "konštantných večierkov". Tomáš Vydra sa v I. ČLTK Revue vyjadruje, že klub bol súčasťou bohatého a búrlivého života, pretože sám ostrov bol ostrovom slobody. Tvrdí, že to nebolo iba géniom loci, ale hlavne ľuďmi, ktorí tam roky

patria. Z týchto večierok vznikol súbor Tendiv, ktorý bol štvanickým tenisovým divadlom. V roku 1983 zahájili demoláciu starého areálu a výstavba areálu nového. Neskôr došlo k rozdeleniu majetku medzi I. ČLTK a Český tenisový zväz. Tomu patrilo Centrálny dvorec.

Obr. č. 10. Zimný štadión. Zdroj: prazdnedomy.cz

História budovy Fuchs 2 nesiahá síce za 19. obdobie, ale je takisto dôležitá pre konceptualizáciu priestoru. Pred tým na mieste dnešného Fuchsu 2 stála v skorých 30. rokoch 20. storočia kaviareň funkcionalistického štýlu, ktorej architektom bol Josef Fuchs. Bola to kaviareň, ako hovorí dnešný spolujiteľ inštitúcie Jan Faltys, určená skôr pre vyššiu vrstvu obyvateľstva. Neskôr sa k tejto kaviarni pristavala zimný štadión (viď. obr. č. 10), kde sa hral hokej. Jan Faltys dodáva, že tu “Československo zažilo svoje veľké úspechy v ledním hokeji”. Štadión fungoval až do veľkých povodní, ktoré ho poničili. Štadión musel byť eventuálne strhnutý. Od koncov 80. rokov 20. storočia tam začínala fungovať diskotéka. Mala niekoľko mien vrátane Bonton, Face2Face, Kamikaze a i.e. Dôvod mena Fuchs 2 teda

pochádza z faktu, že Josef Fuchs bol architektom tejto budovy a dvojka odkazuje na diskotéku Face2Face. Diskotéka sa zatvorila v roku 2011 a súčasné fungovanie vzniklo pred štyrmi rokmi spojením kultúrnych aktérov Prahy Stalin, Altenburg, Přístav Štvanice a Vila Štvanice. Prvotne išlo o kultúrny pop-up, teda obchod alebo priestor, ktorý rýchlo vyskočí, otvorí sa na krátku dobu a potom mení lokalitu¹⁰. Nakoniec sa hľadal spôsob ako v tomto priestore ostať dlhšiu dobu. Tieto štyri zariadenia sa eventuálne rozišli a Fuchs 2 sa profiluje do dnešnej doby samostatne (rozhovor s vedením klubu Fuchs 2, Janom Faltysom dňa 28.2. 2023).

3.2. Materiálna stránka ostrova

V predošlej kapitole som popísala historický kontext ostrova a kratšiu históriu budov a zariadení, ktoré ostrov dotvárajú. V tejto kapitole sa zaoberám hmotnou zložkou sledovaného ostrova a snažím sa odhaliť vzťahy a súvislosti medzi budovami a zariadeniami. Štvanice je priestorom bohatým na hmotné objekty, a tie sú úzko prepojené. Sústredím sa na to, ako je ostrov materiálne produkovaný, aké vzťahy materiality v ňom prevládajú a ako sa odvolávajú na minulosť.

Štvanice sa rozkladá medzi Holešovicami a Karlínom. Jeho dĺžka je 1250 metrov a šírka 190 metrov.¹¹ Na ostrov sa dá dostať viacerými spôsobmi zo strany Karlína aj zo strany Holešovic. V jeho prvom rozdelení, na Hlávkovom moste, sa nachádza zastávka električky Štvanice. Je na znamenie a prechádzka skrz ňu číslo 14. Ďalší spôsob založený na mestskej verejnej doprave je prívoz, ktorý je kvôli stavbe lávky pozastavený.¹² Zo mostu existujú štyri možné cesty na ostrov. Prvé dve sú rozdelené klubom Fuchs 2 a ďalšie dve sa rozdeľujú na druhej strane - jedna smerom ku kurtom a druhá sa točí popod Hlávkov most. Pod mostom sa zároveň nachádza podchod (viď. obr. č. 11), ktorý vedie z jednej strany na druhú.

¹⁰ Boustani, Ghalia. "Defining Pop-up Stores." *Journal of Business and Retail Management Research* 16.1 (2021).

¹¹ <https://www.prague.eu/cs/objekt/mista/1176/ostrov-stvanice>

¹² <https://pid.cz/privozy/>

Na druhú stranu Štvanice prechádzam cez podchod, ktorý sa nachádza hneď naľavo pod schodmi od FUCHS-u. V tomto podchode je teda ale dosť veľký neporiadok. Vychádzam hore schodmi. Po mojej pravici sú plavebné komory a informačná tabuľa k nim a niečo k histórii.

(poznámky 24.1. 2023)

Obr. č. 11. Podchod pod mostom. Foto autorka

Dnes nebudem prechádzať popod Hlávkov most, ako to robievam skoro stále, ale prechádzam popod podchod popri hati, pod ktorým som už raz šla. Taký neporiadok aký tam bol predtým tam teraz už nie je. Vyjdem vonku spod podchodu a zasvieti na mňa slnko. Je naozaj príjemne.

(poznámky 9.3. 2023)

Ostrov som po návštevách rozdelila na tri časti, ktoré sa prostredníctvom otvorenia lávky môžu eventuálne zmeniť na štyri. Prvá časť, predná, obsahuje podniky a Malú vodnú elektrárňu. Stredná časť je predelená Hlávkovým mostom a Negrelliho viaduktom a nachádza sa v nej budova tenisového klubu a zväzu. Tretia časť (vid'. obr. č. 12) sa nachádza za Negrelliho viaduktom, kde sa nachádza skatepark, ihriská, park a Baden Baden v teplých mesiacoch. Posledná štvrtá časť by bola oddelená lávkou a zahŕňala by chvost ostrova. Avšak nazývať túto časť "chvostom" nie je ustálené pravidlo a stále platí, že to ľudia pomenovávajú podľa toho, kde trávajú najviac času. Je dôležité dodať, že všetky budovy na ostrove vlastní Magistrát hlavného mesta Prahy, okrem Vodného diela, ktoré patrí štátnemu podniku Povodí Vltavy.

Ja: "Chodievate iba sem? (zadná časť)"

John Smith: "Väčšinou chodievam aj k Vile, ale najčastejšie si robievam kolečka okolo ostrova. Keď idem do prednej časti, tak si sedávam aj do hospôd."

Ja: "Čo sa Vám na tomto mieste páči?"

Ja: "Je to tu veľmi pokojné. Avšak v lete to tu býva celkom rušné. Vzadu bývajú koncerty, je tu celkom horúco a ľudia sa sem chodia kúpať."

(rozhovor s Johnom Smithom dňa 23.1. 2023)

Obr. č. 12. Zadná strana. Foto autorka

Ostrov je pretkaný cestičkami, ktoré prepájajú budovy a ostrov. Tieto cestičky sú buď štrkovité, betónové alebo vyšľapané. Vedú po celom obvode ostrova a umožňujú prechádzky po celom priestore. Akoby priestor aktérov viedol sám. Tieto cestičky vedú z každej strany. Niektoré sú vytvorené pre jednoduchší príchod a odchod autom, druhé sú preferovanejšie psíčkarmi a potom sú cestičky, ktoré vedú prostriedkom ostrova a tie sú využívané rôznymi typmi ľudí.

Priestor je doplnený pieskom, ktorý sa vinie a ťahá ako mravenisko do ¼ cestou vyhraneného parčíku.

(poznámky 30.5. 2022)

Pod viaduktom na ceste po každých piatich minútach zastavilo nejaké auto, ktorých vlastníci si to pravdepodobne mierili na kurty.

(poznámky 19.1. 2023)

Zároveň od cesty na ľavom brehu je parčík, ktorý nemá betónovú cestičku. Vede po nej však vyšľapaný a štrkovitý chodník. Je vidieť, že je vychodený aj psíčkarmi, ktorí nechávajú svojich mazlíčkov vymáčať sa vo vode, ktorá ostrov obmýva. (...) Vedľa mňa sa objavila cestička, ktorá ďalej vedie popri rieke.

(poznámky 23.1. 2023)

Je tu betónom vytvorené miesto, ktoré vyzerá ako parkovisko, avšak zatiaľ som tu žiadne autá nevidela.

(poznámky 24.1. 2023)

Pri výskume som sa snažila chodiť všetkými cestičkami, ale niektoré boli pre mňa z rôznych dôvodov obľúbenejšie. Záležalo od počasia, komfortu, od aktérov v priestore a od toho, čo som v daný deň chcela skúmať a sledovať. Štvanice je posiatá stromami, ktoré slúžia ako domovy pre rôzne typy vtákov. Ako spomínam vyššie, historicky bola Štvanice husto vysadená stromami. Množstvo stromov zničili spomínané povodne. Napriek tomu však

dochádza k revitalizácii¹³ zelene na ostrove. Tá je práve jedným z najdôležitejších aspektov ostrova.

Okolie však netvorí iba cestičky, zeleň a budovy, ale aj dva mosty. Hlávkov most a Negrelliho viadukt (viď. obr. č. 13). Tieto dva mosty majú rozsiahlu históriu. Spomínané dve stavebné prvky nie len sprostredkujú prístup na ostrov a prechod cez neho, ale tvoria akúsi fyzickú hranicu, ktorá predeľuje priestor. Negrelliho viadukt slúžil, ako som už vyššie spomenula, na tranzit vlakov v minulosti a jeho funkcia sa ani v dnešnej dobe nezmenila. Most dodnes slúži na prepravu vlakov, a to do Kladna a smerom na Kralupy nad Vltavou¹⁴. K Negrelliho viaduktu sa dá dostať priamo z Hlávkoho mosta, od ktorého vedie cestička popri Správe Zdymadla priamo k nemu. Rozdeľuje teda strednú a zadnú časť ostrova. Viadukt lemuje priestor svojimi oblúkmi, ktoré sa ťahajú po šírke ostrova. Pri prechode z jednej strany ostrova na druhú sa mu nedá vyhnúť. Jeho kamenná stavba otvára pomyselnú bránu na zadnú časť ostrova. Pod mostom býval stále poriadok a viadukt som si všimla iba v momente prechádzania, alebo keď na ňom presvišťal vlak.

Obr. č. 13. Negrelliho viadukt zo strednej časti. Foto autorka

¹³ <https://lhmp.cz/2018/02/09/osetrili-jsme-pres-100-stromu-na-ostrove-stvanice/>

¹⁴ <https://www.praha7.cz/vlaky-se-vraci-na-zrekonstruovany-negrelliho-viadukt/>

Z myšlienok ohľadom môjho momentálneho okolia ma vyhodil vlak prechádzajúci nad viaduktom.

(poznámky 21.1. 2023)

Prechádzam pod ďalším mostom, respektíve pod Negrelliho viaduktom. Objavím sa v zadnej časti ostrova, v parku, ktorý vyzerá byť v tejto dobe nevyužívaný.

(poznámky 23.1. 2023)

Prirodzene po prejení od tenisového centra smerujúc k Negrelliho viaduktu sa dostávam do väčšieho ticha.

(poznámky 23.2. 2023)

Ďalším mostom je Hlávkov most (viď. obr. č. 14), ktorý prepája Karlín a Holešovice. Nachádza sa na ňom magistrála a most sprístupňuje aj električkovú trať. Stavba je hlavným prístupom na ostrov, a v dobe môjho výskumu jediným. Tento most takisto rozdeľuje priestor, avšak v časti strednej a prednej. Stavba obsahuje oblúky, pod ktoré sa dá prejsť. Parkuje pod ním množstvo áut a na pravej strane od klubu Fuchs 2 je v ňom vytvorený už spomínaný podchod. Problematika tohto mostu spočíva v tme, ktorá sa pod ním nachádza, spolu s neporiadkom (viď. obr. č. 15), ktorý tam je stále. Pri prechode popod Hlávkov most som si častejšie vyberala cestičku blízko vody, kde sa nenachádzali žiadne autá ani ľudia, a robievali to aj iní aktéri ostrova. Často pod mostom stála aj polícia. Je otázne, či je miesto nejakým spôsobom nebezpečné, a po mojom výskume sa klaniam skôr k predstave, že nie je. Napriek tomu je to objekt, ktorý je najmenej uchovávaný a preto sa cez neho aktéri snažia dostať čo najrýchlejšie. Paradoxne sa jedná o historickú pamiatku.

Obr. č. 14. Hlávkov most. Foto autorka

Ďalšia vec, ktorá mi zachytí pohľad je, že na tejto strane budovy sú 4 klenby Hlávkovho mostu, a pod druhou - od strany Vltavy - sa nachádza auto a sedí tam nejaký človek. Po menšej kontemplácii či tam ísť alebo neísť sa rozhodnem nepribližovať. Leží tam nejaký človek na zemi, nie som si istá či je to bezdomovec, alebo či ten človek iba oddychuje, každopádne sa rozhodujem ísť iným smerom.

(poznámky 8.3. 2023)

Andrej: *“No, je to strašne zanedbané. Tu pod mostami je strašný neporiadok. Sú to zákutia, kam človek nechce ísť. Keby sme nešli so psom, tak tam moc ísť nechceme. Asi by sme to nejak obchádzali.”*

(rozhovor s Andrejom a skupinkou dňa 10.3. 2023)

Alena: *“(...) A zároveň ma dosť šťve, že je na niektorých miestach neskutočný neporiadok. Potom sú tie časti naozaj špinavé a ten pes to potom všetko pojedá.”*

(rozhovor s Alenou dňa 10.3. 2023)

Obr. č. 15. Neporiadok pod Hlávkovým mostom. Foto autorka

3.2.1. Predná časť ostrova

Ako prvej sa chcem venovať mnou vymedzenej “prednej” časti ostrova. Predná časť je teda priestorom, ktorý obsahuje niekoľko budov a objektov. Z budov sa na tejto časti nachádzajú tri, a to Fuchs 2, Vila Štvanice a Malá vodná elektrárňa. Dve z týchto budov, Fuchs 2 a Vila Štvanice slúžia ako sociálno-kultúrne zariadenia, zatiaľ čo budova elektrárne slúži na dodávanie elektriny pre plavebnú komoru.

Ja: “Aký majú budovy/zariadenia vzťah, ako sa prepájajú či dopĺňajú?”

Bartoň: “Elektrárňeň dodáva elektrinu pre prevádzku plavebnej komory.”

(rozhovor s pánom Bartoňom, vedúceho VD. Štvanice dňa 10.3. 23)

Obr. č. 16. Bike Jesus s dvorčekom. Foto autorka

Už na začiatku pri príchode na túto časť ostrova stojí budova Fuchs 2. Je to budova staršia, ktorá stojí na začiatku tejto strany. Vstup do nej je umožnený priamo z Hlávkovho mosta alebo z ostrova po zídení schodov. Budova je lokalizovaná na juhovýchode prednej časti. Má dve poschodia. Fuchs 2 je tvorený z niekoľkých priestorov, ku ktorým sa vyjadruje zakladateľ klubu Jan Faltys:

Faltys: “Takže celý barák je Fuchs, Bike Jesus tam funguje ako polo autonómny priestor a program si riešia po vlastnej osy. Občas robíme naše full-housy, kedy je celá budova prístupná. Ale zároveň vedľa toho ešte funguje Bike Kitchen a to je bikerský projekt, ktorý má pobočky rôzne po Európe, a každý si

tam môže opraviť bicykel zadarmo. Ďalej tam je aj Klubovňa, kde fungujú vzdelávacie akcie pre deti a mládež ohľadom hudby, ale nie len jej. Sú tam nahrávacie štúdiá a fotokomora, kde tiež prebiehajú vzdelávacie programy. Potom teda Fuchs a spomínané Salo.”

(rozhovor so zakladateľom klubu, Janom Faltysom Fuchs 2 dňa 28.2. 2023)

Obr. č. 17. Cesta po magistrále k Fuchs 2. Foto autorka

Navonok sa budova zdá byť stará a opotrebovaná. Zo strany magistrály svieti na cestu obrovský nápis FUCHS 2 (viď. obr. č. 17). Mimo nápisu je to budova trochu nevýrazná. To sa ale mení pri pohľade z prednej strany ostrova (viď. obr. č. 16). Prvé čo mi zachytilo pozornosť boli graffiti, ktoré sa na stenách črtajú. Sú rôzne a nejednotné, a ja som potrebovala zistiť, či sú úmyselné, alebo sa jedná o vandalizmus. Graffiti na fasáde však dodávajú budove charakter. Graffiti sa nenachádzajú iba na fasáde budovy ale aj v nej. Budova je celkovo alternatívne nastavená a tak mi aspekt graffiti príde celkom prirodzený. Špeciálnu pozornosť púta dlhý neprehliadnuteľný nápis BLACK LIVES MATTER, ROMA

LIVES MATTER, ktorý sa črtá na vrchu Bike Jesusu. Strechu budovy tvorí spleť nejednotných tvarov a vyzerá to ako moderné umenie. Budova sa v celku z minulosti nezachovala kvôli povodniam, ako spomínam vyššie. Nechala si však svoju kultúrnu podstatu, ktorá sa nesie aj v jej názve. Otázku úmyselnosti graffiti na fasáde som dala aj zakladateľovi Janovi Faltysovi.

Obr. č. 18. Nové graffiti. Foto autorka

Celkom energicky sa vyberám na Štvanicu do prednej časti, kde je Vila. Pri Fuchse sú ale ľudia a maľujú na stenu graffiti (vid'. obr. č. 18). To ma hneď osloví a zastavím sa pri nich. Chalani sa mi predstavia a rovno mi tykajú. Opýtam sa ich čo sa to tu vlastne deje. Na to mi odpovedajú, že sú z Graffnecku. Kým maľujú stenu, tak mi hovoria, že to robia pre akciu ktorá bude v piatok. Má prísť nejaký DJ z Lipska. Na to zareagujem zainteresovane a príde mi úplne skvelé, že je možné budovu Fuchsu po dohode reálne premaľovať ako reklamu. Stena sa ale bude potom po akcii premaľovávať naspäť na bielu. V podstate mi ale povedali, že si takýmto spôsobom robia nejakú formu reklamy na svoju akciu. Hrajú tu aj oni a to podľa ich slov dosť často.

(poznámky 25.1. 2023)

(...) Graffiti na Fuchse robia to isté ako ošúchané steny na Vile. Dodáva to charakter miestu.

(poznámky 17.3. 2023)

Faltys: “Historicky tam už boli nejaké, takže tie fragmenty je vidieť. Tým, ako budova nebola využívaná sa stala voľnou stenou, a my sa to snažíme držať v nejakom rozumnom množstve.”

(rozhovor so zakladateľom klubu Fuchs 2, Janom Faltysom dňa 28.2. 2023)

Mimo budovy ako takej sa za jej súčasť považuje aj priestor pred Bike Jesusom a bikepark (viď. obr. č. 19), ktorý sa pred ňou rozprestiera. Je to spleť cyklistických prírodných (aj neprírodných) rámp. V čase výskumu sú tieto rampy zarastené a nevyužívané, až kým nepríde teplejšie počasie. Rampy zývali prázdnotou, a keď boli využívané, tak na nich boli hlavne deti alebo mládež, ktorá sa tam schádzala. Rampy slúžia počas akcií aj ako miesto na sedenie. Priestor je teda využívaný viac deťmi ako dospelými. Bikepark je zároveň priestorom rôznych akcií, hlavne v lete a teplom počasí.

Obr. č. 19. Pohľad na bikepark. Foto autorka

Faltys: “To (bikepark) je takisto súčasť Fuchsu a radi by sme na to do budúcnosti získali granty a trochu ho zlepšili. Ten povrch tam nie je úplne optimálny a musí sa často opravovať.”

(rozhovor so zakladateľom klubu Fuchs 2, Janom Faltysom dňa 28.2. 2023)

(...) Po poprezeraní si uvedomím, že je to ale veľmi vďačný priestor. Ponúka veľa miesta na sedenie, vrátane bikeparku samého, ktorý je ešte stále zarastený a nevyužívaný. (...) V diaľke vidím nejaké decká, ktoré sa sebavedomo rozhodli navštíviť bikepark. Nemajú však bicykle, korčule ani kolobežky. Majú so sebou nejaké snacky alebo jedlo, a vychádzajú hore na drevenú rampu. Vyzerá to tak, že bikepark dokonca slúži ako akýsi “hangout” pre mládež.

(poznámky 29.1. 2023)

(...) Mamička s deťmi na bicykloch si práve prišla posedieť pred Fuchs a nechať svoje deti vybláznit' sa na bikeparku. Nieкто sa sem dokonca nechal priniesť taxíkom. Sedím pred Vilou a pozerám na Fuchs. (...) Bikepark úplne ožil tým, ako po ňom deti pobejú a bicyklujú sa na ňom. Je radosť vidieť, že sa tento skvelý priestor využíva.

(poznámky 17. 3. 2023)

Na bikeparku sú ľudia s mestskými kolobežkami, ktorí priestor využívajú na jazdenie a je otázne, či je to legálne. Veľmi im to ale nejde.

(poznámky 5.5. 2023)

Ako som spomínala vyššie, k Fuchsu 2 patrí aj vonkajšia časť priestoru. Táto časť je vyskladaná paletami, rôznymi stoličkami a stolmi. Vonku sa nachádzajú aj ohniská, ktoré sa večer a počas chladných dní zapalujú a prinášajú teplo. Nad hlavou visia čierne plachty a miesto je bez tepla a leta skoro nepoužívané. V strede som narazila na dodávku, ktorej funkcia mi bola nejasná. Najviac sa vonkajší priestor využíva počas rôznych akcií. Tam sa zároveň nachádza aj vstup do Bike Jesus klubu a klubovne. Na jar a v lete sa otvára aj okienko na občerstvenie a to láka najviac ľudí aj vo všedné dni.

Vyberiem sa teda poza starú opotrebovanú budovu FUCHS 2 a vzadu sa stretávam s nerovnomerným terénom, dvoma ohniskami, starou hipisáckou dodávkou pred tou istou budovou, ale iným názvom – Bike Jesus.

(poznámky 30.5. 2022)

Keď prídem na Štvanicu tak vidím, že predošli deň bola asi tiež nejaká akcia. Na zemi sú totiž plastové poháre a po-party neporiadok. Na zemi sa povalujú aj fľaše a graffiti je ešte stále na stene. Nikto tu nie je a priestor zavíja prázdnotou. Vyzerá to až apokalypticky. Je nedeľa a veľmi pokojný deň.

(poznámky 21.9. 2023)

Obr. č. 20. Vila Štvanice z diaľky. Foto autorka

Ďalšou vynímajúcou sa budovou je Vila Štvanice (vid'. obr. č. 20). Je to stará klasicistická budova, ktorá sa nachádza na severozápade prednej časti. Budova má dve poschodia. Keď som ju prvýkrát videla, ohromila ma jej vonkajšia fasáda. Budova má krémové steny a jej strecha s detailmi je sfarbená do oranžova. Vnútro je však o to zaujímavejšie. Steny sú vystlané tehloú a evokujú pocit 19. storočia. Stavba vyzerá ako pred rekonštrukciou a nahráva jej to do charakteru. Oproti hlučnému techno klubu vedľa je budova pokojnejšia. Vo

vzduchu sa jej vinú svetielka. Pred budovou je plno miesta na sedenie, avšak v teplých dňoch som zažila ľudí sedieť aj v tráve.

“V súčasnej podobe funguje od roku 2014, keď klasickú opustenú budovu oživilo združenie Tygr v tísni, ktoré spolu s ďalšími dvoma divadelnými skupinami založilo Divadlo VILA Štvanice. (...) Nachádza sa v nej divadelný sál, skúšobňa, kaviareň, sklady rekvizít a scénografií, kancelárie divadiel a divadelný fundus. Bohužiaľ, priestoru nie je dostatok.”

(rozhovor s vedením Vila Štvanice dňa 21.2. 2023)

Priestor hrá akési opozitum voči Fuchsu 2. Budovy sú rozdelené fyzicky. Fuchs 2 sa týči nad Vilou a cesta k nej vedie skrz strmé schody (viď. obr. č. 21), trávnu alebo cestičku popri Bikeparku. V poznámkach preto popisujem cestu *dole* k Vile a *hore* pri Fuchse 2.

Obr. č. 21. Schody od Fuchsu 2 k Vile Štvanice. Foto autorka

(...) Terén sa cestou späť delí výškovo a ja sa ocitám na drevených paletkách, ktoré majú slúžiť ako schody. Keď opatrne zídem dole zistím, že od spomínanej vyhliadky sem vedie cestička a ja som si zbytočne skomplikovala cestu. Predo mnou sa týči krásna klasicistická budova. Vila Štvanica. Zasadená do parku je obsypaná stôlkami a stoličkami a na dvoch sedí akýsi pár.

(poznámky 30.5. 2022)

Pomaličky prejdem dole po nebezpečných schodoch, na ktorých si neviem predstaviť pivom omámeného človeka. Aspoň nie tak, že by z nich zišiel bez problému.

(poznámky 29.1. 2023)

Jirka: “(...) S vilou mám (vzťah) taký zvláštny. Bol som v nej iba 2x. Keď sa dejú akcie hore aj dole vo Fuchse a Vile (...)”

(rozhovor s Jirkou dňa 12.3. 2023)

Aktéri teda taktiež vnímajú tento priestor ako výškovo predelený. Avšak počas výskumu som prišla na to, že nie je predelený iba fyzicky, ale aj sociálne. Už od začiatku som si všimla fakt, že iné typy ľudí navštevujú iné zariadenia a málo krát sa mixujú. Mixovanie nie je vylúčené, ale v každom z týchto zariadení sa nachádza pevné jadro. Počas môjho výskumu som narazila na ľudí, ktorí si to najprv mierili do Fuchsu 2, ale po zistení, že sú klub a okienko zatvorené, zišli dole k Vile. Napriek tomu bolo vidieť, že rôzni aktéri preferujú iné zariadenie. Mnoho z nich po zistení, že sa do klubu ešte nedostanú dokonca ostrov opustili. Veľkým faktorom sú aj typy akcií a aktivít daných zariadení. Keď ide človek na techno, je menšia pravdepodobnosť, že v ten istý večer skočí ešte do Vily na pivo či na divadelné predstavenie. Toto rozdelenie mi prišlo ako dôležité pre uchopenie role ostrova. Hranice tu už nezasahujú iba po prevýšený terén, ale zasahujú do života aktérov.

(...) Pár ľudí v rozmedzí niekoľkých desiatok minút navštívi Fuchs, zistia či je otvorený a keďže ešte otvorený nie je, tak schádzajú dole k Vile alebo odchádzajú preč.

(poznámky 17.3. 2023)

(...) Je možno pravda, že tam (Vila) chodí iný typ ľudí. Je to dokonca oddelené aj vyvýšeninou.

(poznámky 17.3. 2023)

Jirka: *“(...) Chýba tu sociálne zázemie pre všetky typy ľudí, ktoré by nerozdeľovalo tých, čo majú radi buď Vilu alebo Fuchs. Niečo ako Baden Baden ale celoročne. (...) Tak je strašne poznateľné aký je rozdiel medzi ľuďmi vo Fuchse a vo Vile. Je tam akési vzájemne nepochopenie. Ale rešpekt.”*

(rozhovor s Jirkou dňa 12.3. 2023)

Andrej: *“Z hľadiska kultúry je veľmi dôležitá Vila, tá robí veľa akcií. Nevieť ako Fuchs.”*

Marienka: *“To moc neviem. Ten je asi tiež dôležitý pre určitú skupinu ľudí.”*

Andrej: *“No, ale zas pre nejakú inú než sme my.”*

(rozhovor s Andrejom a skupinkou dňa 10.3. 2023)

Obr. č. 22. Tygr v petrželi. Foto autorka

Zaujímavou súčasťou Vile Štvanice je malá záhradka, ktorá sa nachádza za ňou. Tygr v petrželi (vid'. obr. č. 22). Už na samom počiatku môjho výskumu ma táto maličká zeleň uprostred ostrova fascinovala. Záhradka je verejne prístupná, má svoje otváracie hodiny a poriadkový rád. Je to ale domáci priestor v priestore verejnom. Je v nej stará dodávka, miesto na sedenie a oddych, a hlavne boxy na pestovanie plodín. Záhradka je ohraničená plotom a za dobu môjho výskumu úplne prázdna. Veľakrát som premýšľala ako je možné, že tam netrávi čas viac ľudí. Priestor je vyplnený aj lehátkami a na stole stojí popolník. Na jar sa presádza a záhradka tým oživa. Je o ňu postarané, a preto k nej musí každý návštevník pristupovať s rešpektom.

(...) Vidím krásnu rustikálnu komunálnu záhradku Tygr v petrželi, ktorá má slúžiť ako súčasť umeleckej kultúry.

(poznámky 30.5. 2022)

Dnešný večer začínam netradične zo záhradky na Štvanici. Nikto tu nie je, a dokonca som tu ani ešte nikoho nevidela. Dvierka boli otvorené a už sám názov láka dovnútra. Oproti mne vidím slečnu, ktorá si to razi Štvanicou. Boxy, v ktorých sú rastlinky, sú označené číslami, ale nevyzerá to tak, že by na nich bolo napísané čo sa pestuje. Je štvrtok pol 6 večer a očakávam viac ľudí na tejto strane. Je teplúčko, ale fúka vietor. Prichádza jar a vtáčiky nádherne spievajú.

(poznámky 23.3. 2023)

(...) Záhradka ožila a je presádzaná.

(poznámky 3.5. 2023)

Skrytou, ale za to dôležitou budovou na tejto časti ostrova je budova Malej vodnej elektrárne. Budova patrí do súboru stavebného a strojového zariadenia Vodného diela Štvanice. Je to secesná stavba, ktorá leží na samom cípe ostrova. Verejnosti je prístupná iba za konkrétnych okolností. Zvnútra ostrova je skrytá medzi stromami a prírodou, k čomu prispieva aj jej zelená farba. Dá sa k nej dostať priamo po vytvorenej cestičke a sedí oproti klubu Fuchs 2. Cez bránu je vidieť obrovské hnedé presklené dvere, ktoré dodávajú budove charakter tajomnosti.

(...) Podo mnou praská piesok a ja si to razím ďalej popri Vltave a Bikeparku rovno k vyhliadke, vedľa ktorej je Malá vodná elektrárň Štvanice. Voda je hlasná a silná, až mám pocit, že cítim kvapky na vlastnej pokožke. Je to až strašidelné, ako sa voda valí silou.

(poznámky 30.5. 2023)

Je 14:12 a na Štvanici nikto nie je okrem jedného pána ktorý sa prechádza popri Fuchse. Ja idem cestou k malej vodárni a teda tu nevidím zatiaľ ani psičkárov, ani ľudí na prechádzke. K Vodárni chodiť zvyknú častejšie ak sa prechádzajú, pretože ponúka krásny výhľad. Ten výhľad si užijem aj ja, a potom sa pomaličky prechádzam po cestičke popri Vltave.

(poznámky 10.3. 2023)

Samozrejme elektrárň je súčasť už spomínaného Vodného diela, a keďže sú časti diela rozprestreté po ostrove, tak Vodné dielo ako také popíšem v tejto časti kapitoly. Všetky časti Vodného diela mi predložilo jeho vedenie. Budova patrí na rozdiel od ostatných budov štátnemu podniku Povodí Vltavy.

Bartoň: *“(...) Horný plavebný kanál, horný deliaci múr; dve plavebné komory - veľká a malá plavebná komora, budova obsluhy, dolný plavebný kanál a deliaci múr. Napravo od plavebných komôr sú dve pohyblivé klapky hatí a pod nimi športový kanál. Na ľavom brehu sa nachádza vorová priepusť, na ktorú nadväzuje Helmovská hať, ktorá je dlhá 164,5 m a končí pri odľahčovacej priepusti Malej vodnej elektrárne a elektrárň samotná.*

V tom istom čase, v rokoch 1907 - 1913, boli na pravom aj ľavom brehu Vltavy vybudované nábrežné múry.”

(rozhovor s pánom Bartoňom, vedúcim VD. Štvanice dňa 10.3. 23)

Mimo vodnej elektrárne je teda na pravej strednej časti ostrova Správa Zdymadla a hate. Od vodnej elektrárne je vidieť na Helmovskú hať¹⁵. Plavebné komory je vidieť od prednej časti do strednej.

¹⁵ prekl. z Helmovský jez

(...) Prejdem pomaličky popri plavebných komorách a sledujem výhľad na Karlín. Vidím ľudí na prechádzke nie len v parčíkoch, ale práve aj na chodníku popri týchto plavebných komorách.

(poznámky 9.3. 2023)

(...) Pomaličky prechádzam popri plavebných komorách. Je tu chodník, ale popri komorách je dole cesta, kam sa však nedá dostať, pretože miesto nie je verejne prístupné.

(poznámky 24.1. 2023)

Správa Zdymadla je budova, ktorá sa zachovala ako domček slúžiaci na správu vodného diela. Je to budova, ktorú sa nedá minúť po pravej cestičke smerom k Negrelliho viaduktu. Nikoho som pri nej nevidela, ale počas výskumu som postretávala ľudí, ktorí sa vedľa nej prechádzali, alebo mládež, ktorá si to razila do Skateparku.

3.2.2 Stredná časť ostrova

Obr. č. 23. Socha plačúceho dievčaťa. Foto autorka

Ako druhej sa venujem “strednej” časti ostrova a jej materiálnej stránke. Túto časť od prednej rozdeľuje Hlávkov most. Na rozdiel od časti prednej, ktorá sa odvolávala na rôzne typy budov, ktoré sídlia na začiatku ostrova sa stredná strana teší viac z prírody ako zo stavieb. V strede s týči krásna socha Plačúceho dievčaťa (viď. obr. č. 23). Nachádza sa na nej zároveň aj stavba veľmi dôležitá. V húštine stromov a trávi sa nachádza budova tenisového klubu a zväzu spolu so štadiónmi. Budova je zvonka ťažšie rozlíšiteľná a nedá sa presne určiť ako sa delí a čo sa v nej nachádza. Z vonkajších tabúl je jasné, že sa v nej nachádzajú dve zariadenia - tenisový klub a zväz. Medzi týmito dvoma zariadeniami existuje ostrá hranica, ktorá rozdeľuje priestor fyzicky, ale zároveň aj sociálne, čo je fenomén vysledovaný aj pri prednej časti ostrova. S otázkami k problematike budovy mi pomohol hlavný manažér klubu Vladislav Šavrda:

Šavrda: “Je dôležité dopredu ozrejmíť, že sa tu nachádzajú dva subjekty. Je tu veľký štadión, ten patrí Českému tenisovému zväzu. A ten menší štadión plus všetky vonkajšie tenisové kurty patria I. ČLTK Praha (tenisový klub). K rozdeleniu došlo až keď sa postavil nový areál. Pred tým, do roku 1980 celý klub patril I. ČLTK Praha, štadióny neexistovali. Existoval tu ale club house - klubovňa, a vonkajšie kurty. Nebola tu žiadna hala, na zimu sa to prikrývalo iba nejakou bublinou. Nový štadión bol otvorený roku 1986 a stavalo sa to dokonca súčasne s trasou C metra. (...) Bol tu zastaralý centrálny kurt, kde boli miesta na státie. To si vyžadovalo nejakú snahu modernizácie. Praha potrebovala nejaký tenisový štadión, ktorý by kapacitne pojal okolo 8 000 divákov. Vtedy sa preukázala tá garnitúra, ktorá tu bola, a predovšetkým sa jedná o Jana Kodeše, ktorý bol víťazom Wimbledonu. Potom, keď ukončoval kariéru, bol prezidentom Českého tenisového zväzu a mal známosti ako vo vláde, tak na športovom úseku a vládnucej garnitúre. A vtedy presadili, že súčasne aj s investíciou do stavby trasy C metra sa zainvestuje stavba tohto akoby Národného tenisového štadiónu. Neskôr to prevzal Český tenisový zväz do svojho vlastníctva. (...) Máme 7 tenisových kurtov za Negrelliho viaduktom, kde je aj jedno viacúčelové ihrisko, kde sa dá robiť kondičná príprava alebo hry. Najčastejšie futbal, floorball, basketball, atď. Potom tam je jeden beach volleyballový kurt. Ten sme tiež postavili my, pretože tam bol priestor a prišlo nám dobré mať tam aj niečo iné.”

(rozhovor s vedením Tenisového klubu, Vladislavom Šavrdom dňa 28.2. 2023)

Obr. č. 24. Socha tenistu pred budovou centra. Foto autorka

Budova športového centra sa rovnako nedá teda minúť (viď. obr. č. 24). Systém stavby zaberá skoro celú strednú časť ostrova a siaha až za Negrelliho viadukt. Štadión je dokonca vidieť aj z diaľky. Mimo toho je ale priestor prepletený cestičkami, ktoré vedú popri plavebných komorách, k športovému centru, do prednej časti ostrova a cestičky, ktoré vedú až na koniec do zadnej časti. Okolie stredu je však mimo budovy a zelene skoro celé prázdne.

(...) Predná aj zadná časť ponúka lavičky a stoličky na sedenie, táto stredná je však akási prázdna a nevyužívaná tak často. Vyzerať to tak, že tu veľa ľudí nechodí alebo nezostáva. Vedľa mňa sa objavila cestička, ktorá ďalej vedie popri rieke.

(poznámky 23.1. 2023)

(...) V strednej časti sa nepohne ani lístok. Dokonca tu nestojí ani nejak veľa áut a ja si hneď pomyslím na to, ako si všetci užívajú obed niekde v meste.

(poznámky 31.1. 2023)

Ako prechádzam popod most na strednú časť ostrova, tak vidím pani s vlčiakom, ktorá je asi jediná, ktorá trávi čas v tejto časti ostrova. (...) Momentálne je pri klube oveľa menej áut ako v skorších hodinách. Na prostrednej a zadnej strane sú schodíky k vode.

(poznámky 23.3. 2023)

Obr. č. 25. Schody k vode. Foto autorka

V tejto strednej časti sa už začínajú popri cestičke ukazovať aj spomínané schody dole k vode (vid'. obr. č. 25) a pozornosť sa uberá skôr na aspekt prírody, ktorá ostrov tvorí. Pri mojom výskume som si všimla množstvo áut, ktoré na túto časť prichádzajú kvôli klubu, zväzu či

reštaurácii, ale ľudí tu býva málo alebo tu nie sú žiadni. Priestor je viac-menej prázdny. Nachádzajú sa tam ale mestské bicykle a kolobežky, ktoré zjednodušujú prístup. Pri zväze sa nachádza aj socha tenistu.

Prešla som popod prvý most (Hlávkuv most). Objavila som sa na druhej strane Štvanice a smerujem k tenisovému areálu. Hneď oproti cez rieku sa týči Hilton. Kurty sú zatvorené a nedá sa k nim dostať, sú tu však miesta na bicykle a kolobežky, ktoré ponúka mesto. Tenisové kurty fungovali a svietilo sa v nich. Pravdepodobne do nejakej miery fungoval aj štadión, pretože sa v ňom svietilo taktiež, čo cez deň nie je až tak vidno. Ako som prechádzala popri kurtoch, bolo krásne počuť ako sa v nich hrá tenis. Popri viedla cestička, ktorá ja naľavo pri vode. Predo mnou na pravej strane sa týčila socha tenistu. Stojí pri Českom tenisovom zväze. Na tejto strane sa sadnúť veľmi nedá a vyzeralo to tak, že tu veľa ľudí nechodí.

(poznámky 21.1. 2023)

Popri výskume som dokonca nečakane narazila na jednu informátorku, ktorá mi sprostredkovala informáciu, že na ostrove pri kurtoch býva v skupinke. Zákonnosť bývania mi je nejasná, avšak táto časť ostrova tým pádom slúži aj ako domov pre určitú skupinku ľudí. Tá tento stredný a zadný priestor využíva na venčenie psov a do prednej časti nezachádzajú. Predstava ostrova ako domova sa teda prepája aj s históriou Štvanice, keď slúžila ako domov pre množstvo rybárov. V rámci budovy športového centra sa ešte nachádzajú rôzne služby ako kaderníctvo, reštaurácia či obchod so športovými potrebami. Konkrétne prítomnosť kaderníctva ma prekvapila. Je to služba, ktorá vypadáva z bežných praktík, ktoré sa na ostrove utvárajú. Ľudí som v jeho okolí nezazrela, a taktiež som nenatrafila na informátorov, ktorí by išli na ostrov priamo za touto službou. Napriek tomu tu svoje miesto má a Štvanicu dotvára.

(...) Keď sa otočím za seba, všimnem si, že sú predo mnou úzke dvere s nápisom Kaderníctvo. Príde mi úplne neštandardné, že tu takáto služba je, ale zároveň je to zaujímavé zpestrenie a dodatok k ostatným službám, ktoré tu sú, ako je reštaurácia či bary.

(poznámky 31.1. 2023)

3.2.3 Zadná časť ostrova

Zadná, posledná časť ostrova, môže byť popísaná aj ako jeden veľký park. So strednou časťou ju rozdeľuje Negrelliho viadukt. Táto časť sa dá rozdeliť ešte pozdĺžne. Na ľavej strane dĺžky sa nachádza spomínaný parčík, v ktorom sú počas môjho výskumu dve ohniská, lavičky a stoly. Lavičky sa nachádzajú aj na cestičke, ktorá vedie medzi parčíkom a skateparkom. Skatepark je zariadenie na strane pravej. Je to súbor rámp, ktoré sa nachádzajú pod strieškou. Za rampami sa nachádza menšia budova, ktorá patrí magistrátu mesta, ale nachádza sa v nej hospôdka (viď. obr. č. 26). Budova je takisto popísaná graffiti. Je síce menšia, ale má terasu. Po rozhovore s jedným skateboardistom som zistila, že súčasťou skateparku je aj bazén (viď. obr. č. 27), ktorý sa nachádza v drevenej stavbe hneď vedľa neho.

Obr. č. 26. Hospôdka za skateparkom. Foto autorka

(...) Mojím plánom je ísť pozrieť sa na skatepark. Pomaličky prechádzam popri plavebných komorách. (...) Stretávam cestou k parku dvoch psičkarov a ďalej prechádzam popod Negrelliho viadukt. Tam už vidím viac áut ako včera podvečer. Čím idem bližšie, tým jasnejšie počujem ako sa skejty šúchajú o zem a o prekážky. Keď zahnem doľava a ocitnem sa v areáli skateparku, vidím troch skejťákov. Rovno sa vydávam za jedným z nich. (...) Za skateparkom sa nachádza malá budova, tak do nej vojdem. Nosné dierky mi zaplní dym cigariet, a keď prejdem za záves, tak sa objavím v hospode. Pána za barom sa opýtam na kontakt majiteľa. Na stene si všimnem zavesenú televíziu, na ktorej sa vysielal futbal. Barman mi medzi tým vysvetľuje, kto je majiteľ, ale že budova patrí mestu. Keď dostanem číslo podakujem a vychádzam naspäť za svojim informátorom, ktorý mi na moju zvedavú otázku ohľadom hospody odpovedá, že tam teda chodia hlavne skejťáci, ale je to otvorené pre každého. Hocikto si tam môže dať pivo alebo kolu. (...) Prejdem pomaličky popri skateparku až dozadu k starej drevenej budove. V nej sa nachádza tzv. "bazén". Pomaličky a opatrne vychádzam drevenými schodami a v budove cítiť vlhkosť. Keď sa vyšplhám k bazénu, tak v ňom na kolobežkách jazdia dvaja malí chlapci.

(poznámky 24.1. 2023)

Obr. č. 27. Bazén. Foto autorka

Ja: “Existujú aj iné skateparky, ktoré sú otvorené v zime?”

Skateboardista: “Otvorené sú všetky, ale problém je, že všade inde je voda. Keď je mokro, tak to nejde. Práve to je dobré, že tu je tá strecha.”

(rozhovor so skateboardistom 24.1. 2023)

Informátor mi pomohol nazrieť do otázky skateparku hlbšie vďaka jeho každodennej angažovanosti do sledovaného priestoru. Jeho vzťah so zariadením je založený na voľnočasovej aktivite, ale zároveň je učiteľom skate škôlky, ktorá sa v Skateparku počas výskumu otvárala.

Prechádzam popri viadukte smerom ku skateparku a počujem tiché detské hlasy a hudbu, ktorá im ide z repráku. Nikto nejazdí. Iba sedia, bavia sa a počúvajú hudbu. Skatepark vyzerá byť teda takisto “hang-out spotom” pre mládež.

(poznámky 31.1. 2023)

Z výskumu usudzujem, že skatepark funguje, rovnako ako bikepark, ako miesto kde sa stretáva mládež. Za skateparkom sa nachádzajú spomínané ihrisko a kurty. Priestor je na chvoste oddelený lávkou, ktorá je počas môjho výskumu v procese stavby. Za lávkou sa nachádza zastávka prívozu, ktorý bol ale pre stavbu nedostupný. V teplých mesiacoch je chvost Štvanice aj miestom, kde sa otvára Baden Baden. Baden Baden je miesto, kde sa ľudia chodia kúpať do vody. Pri vode sú rozložené lehátka, lavičky a stoly, a pred nimi sa nachádza maringotka s občerstvením. V blízkosti sú verejné záchody a sprchy.

Faltys: “(...) Na druhej strane ostrova je Skatepark a potom Baden Baden, čo je rovnako moja aktivita.”

(rozhovor so zakladateľom klubu Fuchs 2, Janom Faltysom dňa 28.2. 2023)

(...) Prechádzam popod Negrelliho viadukt, kráčam si po kameni a idem na cestičku. Lavičky sú rozprestreté už aj tu. Tam kde v zime autá neparkovali už teraz parkujú. Zaznieva aj skatepark. Zrazu sú tu záchody a lehátka. Otvoril sa Baden Baden. Je to ako úplne nové miesto. Dokonca si tu ľudia

spievajú. Je tu volejbalová sieť. Dala som si matéčko a lahla na lehátko. Je krásny výhľad na vodu. (...) Lávka vyzerá byť už skoro hotová. Jediná vec, ktorá tu chýba, je hudba. Pofukuje tu ale vietor. Na zadnej časti tejto strany sú psíčkári, ktorí sa hrajú so psom a slečna, ktorá si iba posedáva v tráve. Veľa ľudí tu nie je, pretože buď o tom nevedia alebo nevedia, že to tu už je otvorené. Od lehátok sa dá ísť nižšie a v teple kúpať. Verím, že počas horúceho leta tu je veľa ľudí, ktorí sa vo vode ochladzujú. Baden Baden je projekt Fuchsu. Je tu jedna maringotka, ktorá obsluhuje. Berú iba hotovosť a trisbee. Sú tu dokonca aj sprchy pripravené na post-kúpacie seansy.

(poznámky 26.5. 2023)

Zhrnutie

Ostrov Štvanice sa dá rozdeliť do troch častí, a to do prednej, strednej a zadnej. Každá táto časť je rozdielne materiálne produkovaná a táto materiálna produkcia sa na niektorých častiach premieňa v čase. Hmotné objekty, budovy a stavby, ktoré ju tvoria sú úzko späté s históriou, pretože z nej vo veľkej miere vychádzajú. Predná časť je produkovaná hustejšie, nachádza sa na nej najviac budov a zariadení. Stredná časť je menej využívaná a priestor je vyplnený budovou športového centra. Posledná, zadná časť je tá, na ktorej je premena najviac poznateľná. Kapitulu som postavila na základe mojich terénnych poznámok a na rozhovoroch s vedením zariadení a niekoľkými informátormi. Rozhovory s vedením zariadení boli najvýznamnejšie pre popis a logiku budov, ktoré tvoria materiálnu stránku priestoru.

3.3. Ostrov a jeho priestorové praktiky

V predošlej kapitole som na základe materiálnej stránky priestoru rozdelila ostrov na tri časti. V tejto kapitole nadväzujem na rozdelenie, a k materiálnej stránke pridávam súbor praktík a aktivít, ktoré sa špecificky spájajú k danej časti ostrova. Snažím sa poukázať na to, že nie len že každá časť ostrova má svoju osobitú priestorovú a materiálnu logiku, ale aj na to, že sa v každej časti utvárajú osobité typy praktík, ktoré na nich prevládajú. Počas môjho výskumu som vysledovala fenomén až skoro¹⁶ dokonalej jednotnosti praktík v každej časti. Zároveň ale chcem poukázať aj na prepojenie týchto aktivít a na to, ako sa vzájomne dopĺňajú. Nie je teda pravidlom, že sa dané praktiky musia konštruovať na určitej časti, ale určite na nich dominujú. Podstatnou zložkou kapitoly sú ale aj vzťahy medzi zariadeniami a aktérmi.

Ostrov je širokým terénom, a zachytiť každú aktivitu v jeho každodennosti je skoro nemožné, napriek tomu som počas výskumu vysledovala istý súbor praktík, za ktorými aktéri na danú časť vyslovene chodia a ostrov navštevujú. S tým mi pomohli moje terénne poznámky a rozhovory s mojimi informátormi a informátorkami. V nasledujúcich podkapitolách popíšem ostrov zábavy, ostrov pohybu a ostrov vody.

3.3.1. Ostrov zábavy

Ostrov zábavy je názov môjho prvého vymedzeného úseku. Tento názov spájam s prvou, teda prednou časťou ostrova. Ako už popisujem v predošlej kapitole, predná časť ostrova obsahuje sociálno-kultúrne zariadenia. Medzi tie patrí Vila Štvanice, klub Fuchs 2, a do určitej miery záhradka Tygr v petrželi. Rôzne festivaly a akcie sa dejú aj v Klube Fuchs 2, či vo Vile Štvanice.

V predošlých častiach som popísala, že Vila Štvanice a Fuchs 2 sú fyzicky aj sociálne rozdelené. Napriek tomu majú medzi sebou vzťah. Tento vzťah bol prvotne založený na spoločnom projekte, avšak vedenie sa nakoniec rozišlo, a tak sa utvorila akási hranica aj na úrovni zariadení. Nie len, že je teda priestor rozdelený výškovo, ale obe zariadenia navštevujú odlišné typy ľudí, a samotné budovy ostávajú nezávislé jedna od druhej.

¹⁶ Používam slovo “skoro”, pretože na každej časti dochádza do určitej miery k premene či už materiálnej, tak sociálnej. Avšak podstata sa nikdy nemení.

“(...) Kedysi taktiež spolok Tygr v tísni ako prvý oživil budovu FUCHS2, kde sa konal prvý ročník festivalu Antickej Štvanice. (...) Existoval tiež plán užšej spolupráce na usporiadanie kultúrnych projektov, ale ukázal sa ako neudržateľný a nebol o neho zo strany Fuchs2 väčší záujem. Taktiež preto, že je náročné kombinovať prevádzku klubu a divadelných projektov. V prípade, že je záujem zo strany organizátorov usporiadať akciu vo viacerých venues, snažíme sa spoločne dohovoriť, riešime také akcie, aby nevznikali kolízie. ”

(rozhovor s vedením Vila Štvanice dňa 21.2. 2023)

Faltys: *“(...) Hneď pri nás je Vila Štvanice, ktorá bola súčasťou tímu, ktorý to dal všetko dokopy (...)”*

(rozhovor so zakladateľom klubu Fuchs 2, Janom Faltysom dňa 28.2. 2023)

Vzťahy medzi zariadeniami ale nekončia iba tu, ale zachádzajú aj na druhú stranu ostrova.

“Sme v kontakte aj s ostatnými subjektmi na ostrove (Skatepark, Tenis), ak je to potrebné, hlavne vo veci záberu verejného priestranstva sme prepojení skrz správcu pozemku.”

(rozhovor s vedením Vila Štvanice dňa 21.2. 2023)

Fuchs 2 je zariadenie, ktoré láka mladých ľudí. Je to klub, ktorý našiel svoje miesto na ostrove pre veľké množstvo pozitív. O týchto pozitívach som viedla rozhovor s vedením klubu.

Faltys: *“(...) Najväčšia výhoda je určite tá, že nikoho nerušíme. Pre hudobný klub je to úplne zásadné. Je dôležité to spomenúť, pretože množstvo klubov, aj na celom svete, zaniká tým, ako sa rozširuje gentrifikácia. Väčšinou kluby bývali na predmestí, kde sa sťahuje viac a viac ľudí, a tým to môže vadiť. Kluby sa zatvárajú a to je niečo, čo my nemusíme riešiť. Je skvelé, že sme v centre Prahy, ale predsa na okraji. Pre naše aktivity je to úplne ideálne.”*

(rozhovor so zakladateľom klubu Fuchs 2, Janom Faltysom dňa 28.2. 2023)

Aktivít, ktoré tento klub organizuje, je nespočetne. Počas môjho výskumu som týchto akcií a aktivít zažila niekoľko, a z toho aspoň dve ako zúčastnený pozorovateľ. Klub má svoju

klubovňu, v ktorej usporadúva aj vzdelávacie programy pre mládež, a to hlavne ohľadom hudby, ale nie len jej.

Ja: “Aké aktivity sú u vás najbežnejšie?”

Faltys: “Primárne hudobná produkcia, koncerty, DJ-ské večery ale aj nejaké prednášky. Nedávno tam bola diskusia k výročiu vojny na Ukrajine. Máme spoluprácu s časopisom Alarm, takže sa snažíme ísť aj týmto smerom a snažíme sa profilovať ako miesto pre alternatívnu kultúru v celej svojej šírke.”

(rozhovor so zakladateľom klubu Fuchs 2, Janom Faltysom dňa 28.2. 2023)

(...) Tým, že sú tu teraz ľudia pri Fuchse, tak musím povedať, že priestor trošku viacej žije. Po niekoľkých dňoch zimy a málo ľudí je celkom zaujímavé počuť hudbu, ktorá ide zhora a hlasy, ktoré nevychádzajú len z Vily, keď si niekto vyjde na cigaretu. Je jasné, že základom tejto strany je to, že sa tu deje viacej celoročných akcií, je tu viacej mladých ľudí.

(poznámky 25.1. 2023)

Pred fuchsom sú nonstop ľudia a je teplejšie. Pred vilou síce ľudia nie sú, ale v nej áno. Všetko je vysvietené. Niektorí ľudia z akcie sa počas prestávok prechádzajú po ostrove. Je to tu dosť hlučné z Fuchsu. Vila je tichá. Na bikeparku ľudia aj sedia. Premieta sa aj v dodávke. Ostrov je po cestičke vysvietený, čo návštevníkom umožňuje prechádzky. Je vidieť rozdiel medzi týmito dvoma priestormi. Ako v hlučnosti, tak aj v type akcií. A musím povedať, že aj v poriadku.

(poznámky z akcie 16.3. 2023)

Po dlhšej dobe učenia na štátnice som si konečne sadla na výskum pred Fuchs. Človek si ani neuvedomuje čo všetko robí “naozajstné” teplo. V predošlých výskumoch som cítila oteplenie a zmenu v správaní návštevníkov a génia loci prostredia, ale už to začína mať tzv. “letné vibes”. Som pred Fuchsom, pretože Fuchs otvoril svoje okienko. Je to veľmi vítaná zmena, pretože to, čo Vila ponúkala celý rok, Fuchs ponúka iba na jar, v lete a začiatkom jesene. Nie som ale sama. Dala som si jedno pivo a sadla si k ohnisku. Z Fuchsu sa valí hudba a okolo mňa pobehuje množstvo detí, ktorých rodičia takisto oddychujú pred Fuchsom. To je tiež netradičné. Svieta slniečko a je krásnych 5 hodín. Rovnako to žije aj pred vilou, akurát sú ľudia viac rozprestretí do prostredia, zatiaľ čo pred Fuchsom

je priestor trochu menší. Deti využívajú bike park. Naháňajú sa a pobejú po kopčekoch. Dá sa tu sedieť na stoličkách, lavičkách, paletách, na stoloch, na zemi... je to alternatívne veľmi príjemným spôsobom. Veľa ľudí sa prechádza a trávi čas aj na trávnom priestore ostrove.

(poznámky 21.4. 2023)

Počas výskumu som si uvedomila, že “dvorček” pred Fuchsom nie je iba pre mládež, ale schádzajú sa tam aj mamičky s deťmi. Deti zaujíma teda najmä bikepark a nezáleží im na tom, že je potrebné ho revitalizovať. Priestor je počas zimy viac-menej zatvorený a oproti tomu ponúka Vila Štvanice občerstvenie celoročne. Počas môjho výskumu som videla ľudí primárne sedieť pred ňou alebo v nej, a Fuchs 2 bol určený na konkrétne akcie.

(...) Vila je otvorená, ponúka teplo, jedlo a pitie, takže je v podstate jasné, že je tam viacej ľudí.

(poznámky 23.1. 2023)

Ponúka veľa miesta na sedenie, vrátane bikeparku samého, ktorý je ešte stále zarastený a nevyužívaný. Avšak Vila je úplne iný príbeh. Dnes je pekné počasie a je celkom príjemne. A pred vilou sa zbierajú ľudia. Po dlhej dobe ticha a prázdna je to pekná zmena.

(poznámky 29.1. 2023)

Príchodom teplého počasia sú ale aktívne obidve zariadenia, a už je skoro nemožné rozlišovať medzi vyššou, či nižšou aktivitou. Obidve miesta ponúkajú občerstvenie, hudbu, akcie. Všade sa nachádza veľa ľudí.

Je jedna hodina. Obed. Piatok. Nikto tu nie je. Vila sa ale pripravuje na akúsi akciu a stavajú stan a lavičky. Sadla som si do trávy a okrem mňa si do trávy sadli ďalšie dve skupinky. Jeden človek sedí na stoličke a dvaja pred vilou. Na bikeparku sú ľudia s mestskými kolobežkami, ktorí priestor využívajú na jazdenie a je otázne, či je to legálne. Veľmi im to ale nejde. Kolobežkujú sa tu ale ľudia aj okolo ostrova. Práve pred vilu doniesli akúsi plátku. A z ničoho nič je pred vilou skoro každé miesto zaplnené. Rozkladajú tu stan a prichádzajú dodávky. Jedným uchom zachytím, ako odmena za

postavenie skoro nemožného stanu je pivo a príde mi to vtipné. Vonku peče slnko a ľudia si o jednej to pivo naozaj dávajú. Mimo toho ale skupinky v tráve obedujú, ležia a užívajú si slniečko. Je až nemožné sledovať celú spleť ľudí. Popri Vltave sa stále niekto prechádza. Uvedomujem si, že s teplom prišli aj cudzinci a ostrov je pre nich príjemným miestom na prechádzky. V zime som to toľko nezachytávala.

(poznámky 5.5. 2023)

To mi potvrdil aj môj informátor Jirka, ktorý Štvanicu navštevuje hlavne kvôli zariadeniam na prednej časti ostrova.

Jirka: *“Deje sa tu veľká časť aktivít, hlavne nočného života, na ktoré rád chodím a rád si ich užívam. Ale chodievam sem aj cez deň, pretože tie hospody/klubby sú epicentrom mojej sociálnej bubliny a baví ma, že tu môžem stretnúť ľudí podobného zmysľania ako mám ja. Dejú sa tu akcie a hrá sa tu práve tá hudba, ktorú rád počívam. A ako často? Záleží na období. Ale často. V lete asi 2x týždenne. Bud’ na akciu alebo iba k vode na pivko. V zime ale iba asi raz za mesiac na nejakú akciu.”*

(rozhovor s Jirkou dňa 12.3. 2023)

Keďže jeho preferovaným zariadením sú Fuchs 2 a Bike Jesus, ktoré sú pre neho zameniteľné, tak je pochopiteľné, že v zime navštevuje ostrov hlavne na akcie týchto klubov a akcie Vily nie sú pre neho natoľko dôležité. To ale ovplyvňuje aj jeho celú návštevnosť ostrova. Táto problematika pre flexibilitu Vily jej návštevníkov toľko neovplyvňuje. Vo Vile sa nachádza viacej celoročných akcií, ktoré ponúkajú kultúrny zážitok pre každého. Podľa vedenia Vily sa v nej uskutočňujú divadelné predstavenia troch nezávislých divadelných súborov, a to Tygr v tísni, Geisslers Hofcomoedianten a Divadlo LETÍ. Konajú sa v nej aj koncerty VILA LIVE (vo vlastnej dramaturgii), a prípadne ďalšie akcie, napríklad hostujúce divadelné predstavenie, koncerty a ďalšie hudobné a kultúrne, občas aj firemné akcie.

Ja: *“Čo vás na ostrov láka?”*

Marienka: *“Venčíme! To je najideálnejšie.”*

Milan: *“Tak, tak!”*

Andej: *“Venčíme psy.”*

Medzi tým sa usmievajú s pivkom v ruke a žartovne žmurkajú. Tie psy ale naozaj majú.

Nastane obrovský smiech.

Ja: *“Chodíte sem teda často?”*

Andrej: *držiac svoje pivko hrdo v ruke a so širokým úsmevom: “Každý deň.”*

Ostatní po ňom pritakávajú “každý deň”.

Ja: *“No super, to je geniálne. Aké ste tu za všetky tie dni zachytili pozitíva? Čo je na nej tak jedinečné, že ste tu každý deň?”*

Andrej: *“To čo je pozitívne je to, že je to ostrov. Ten pes tu neutečie.”*

Jeho pes mu na to hneď začal utekať na druhú stranu ostrova.

Na to som reagovala ironickým “aha” a spustil sa smiech.

Andrej: *“To je iba kamarát (toho psa), tam môže.”*

Marienka: *“Je to kus prírody!”*

Andrej: *“Áno, tak, je to kus prírody uprostred Prahy. To je jednoznačne najväčšie pozitívum.”*

Marienka: *“A Vila je skvelá. Teda.. “ ukáže na pivko a spustia smiech.”*

Milan: *“Áno, Vila je úplne skvelá.”*

(rozhovor s Andrejom a skupinkou dňa 10.3. 2023)

Predná časť ostrova ponúka rôzne kultúrne akcie a koná rôzne aktivity v rámci hudobných a divadelných sfér. To sa celkovo napája aj na historický kontext Štvanice. Tá, síce v tej dobe mnou nerozdelená, mala veľký kultúrny potenciál, ktorý sa dodnes zachoval. Aj charakter budov sa snaží udržať si podobné, či rovnaké aktivity a tým prispievať k udržaniu histórie. Tým, že tieto zariadenia ponúkajú v teple občerstvenie vonku, priestor sa zapĺňa aj pomimo daných zariadení. Nebolo nezvyčajné, že si ľudia brávala pivo a išli sa prejsť okolo ostrova, či sadnúť si do trávy. Rovnako nebolo nezvyčajné vidieť ľudí piknikovať alebo spomenuté zariadenia vidieť konať akcie vonku na celom prednom priestore ostrova.

(...) Mamičiek (a oteckov) tu tiež začína byť viac. Rodinka si sem priniesla ukulele a teraz tu hrajú. Ostrov naozaj krásne oživa. Pomaličky prichádza viac ľudí a priestor sa plní ešte viac. Prišiel aj jeden čarovný pán s pivkom. Veľa ľudí sa tu prechádza. Sú tu aj deti s loptou. Pomaly tu prestáva byť voľné miesto, ľudia sa prechádzajú. Dokonca prišla rodina na piknik. Obidve priestory ponúkajú priestor kde sú deti - sú využiteľné na potravu aj hranie. Deti sa hrajú s loptou, hrajú bedminton. Je to tu rodinné viac ako pri Fuchse, ale aj tam tie deti sú. A dve hodiny po príchode je ešte stále teplo a príjemne. V bikeparku si robia decká a mládež preteky. 18.00 a z fuchsu je počuť hlasnú hudbu.

(poznámky 3.5. 2023)

Keďže ostrov ponúka rôzne typy zábavy, či už ide o kultúrne, divadelné alebo hudobné predstavenia, o dobrú kávu vo Vile alebo súbor zahraničných DJov vo Fuchse 2, prispieva tým do kultúrneho rozvoja mesta. Štvanice je veľkou súčasťou rôznych mestských aj štátnych podujatí. Ide o veľký priestor plný kultúrnych zariadení, ktoré ponúkajú možnosť občerstvenia a zábavy. Takto vzniká vzťah medzi ostrovom a mestom, ktoré zo seba vzájomne benefitujú. Nie je nezvyčajné, že pred nejakým časom na Štvanici dokonca slávila svojich 25 rokov firma Alza¹⁷.

Ja: “Dá sa teda Štvanice nazvať nejakým novším kultúrnym strediskom, alebo nie?”

Faltys: “Do určitej miery áno. Tých aktivít je po celom ostrove naozaj veľa. Aj kultúrnych ale aj športových. Tomu vlastne pomohla premena za posledné 4 roky a určite to posunie aj dostavba lávky. To by malo Štvanicu sprístupniť. Otázne je ale čo sa potom stane s géniom loci Štvanice, ktorí tu prevládal doteraz.”

(rozhovor so zakladateľom klubu Fuchs 2, Janom Faltysom dňa 28.2. 2023)

3.3.2. Ostrov pohybu

Na to by som teraz chcela nadväzovať ostrovom pohybu. V prednej časti ostrova, mimo ľudí, ktorí občas, a to nie často, zídu na bikepark, veľa športových činností nie je. Je poznateľné, že posledné dve časti (vďaka presahu športového centra) produkujú oveľa viac pohybových činností. Ústrednou dominantou v tomto prípade je športové centrum, teda Tenisový klub a zväz, ktoré sa ťahá po dĺžke ostrova.

Štvanice tým pádom nie je iba ostrov, na ktorí ľudia chodia za oddychom a kultúrou, ale jeho silná stránka je práve šport a relax, jednoducho pohyb. Pohyb je nevyhnutný pri príchode na ostrov. Do kontextu športu zahŕňam aj prechádzky, bicyklovanie a kolobežkovanie, ktoré sa však deje po celom obvode Štvanice. Preto bolo pre mňa na začiatku dôležité spomenúť, že sa aktivity nemusia vyslovene sústrediť iba na jedno miesto. Napriek tomu aktivity a praktiky

¹⁷ <https://m.alza.cz/A-25#>

v rámci športového centra sa koncentrujú iba v strednej a zadnej časti. Neoddeliteľnou súčasťou sú aj mamičky, ktoré sa po ostrove prechádzajú spolu so svojimi deťmi a kočíkmi.

(...) Prechádza sa tu mamička s kočíkom a cyklista pri Vltave. Ľudia využívajú aj bicykle. Do Vily prišla aj mamička s dcérkou. Je to tu ako oáza.

(poznámky 3.5. 2023)

Pohybové praktiky na ostrove sa môžu utvárať skrz zatvorené telá v komplexoch, ale aj ako vonkajšie aktivity mimo budov. V športovom centre pohyb tiel podlieha športovým praktikám, zatiaľ čo vonkajší priestor ponúka veľké množstvo rozličných foriem pohybu. Tieto formy pohybu sa môžu podobat' bežiacim psom, ale aj pohybu kočíkov a bicyklov, mamičkám na prechádzkach a pri brehoch aj pohybu vody, ktorej stupeň schodíky k vode občas ponorí. Počas výskumu bolo jasné, že šport a pohyb sú veľkou súčasťou každodennosti ostrova, čo mi potvrdilo aj množstvo áut, ktoré pred ním každý deň stáli.

Keď sa ale pozriem smerom k tenisovému štadiónu, tak je tam dosť veľa áut, ktoré zastavujú a parkujú pod viaduktom. Dôvodom bude pravdepodobne členstvo zväzu a klubu a to, že v budovách určite ľudia trávia čas a pracujú.

(poznámky 23.1. 2023)

Odhliadnuc od toho ma zaujímali neštandardnejšie a väčšie akcie v rámci športového centra. Keďže nie som členkou ani klubu ani zväzu, bolo podstatné informácie ohľadom iných športových udalostí zistiť skrz vedenie centra.

Šavrdá: *“Na veľkom štadióne sa pravidelne ročne koná MMA. My s ním (so štadiónom) ale nemáme právo nakladať, či ho nejak prenajímať. Niekoľko rokov sa tu hral volejbal.”*

(rozhovor s vedením Tenisového klubu, Vladislavom Šavrdom dňa 28.2. 2023)

S MMA som mala dokonca osobnú skúsenosť nejaký čas dozadu, keď bola stredná a zadná časť Štvanice kompletne zatarasená a zaplnená. Na to som si spomenula počas výskumu ešte v roku 2022.

Za ňou sú tenisové kurty, centrálny tenisový dvorec Štvanice. Naposledy, keď som zažila túto časť Štvanice prekypovať bolo 24.7.2021, keď sa tu odohrával Oktagon 26.

(poznámky 2.7. 2022)

Z výskumu a poznámok je jasné, že tieto časti ostrova nie sú bežne zaplnené ľuďmi. Za to môžu aj samotné hranice priestoru a zariadení. Ľudí môže byť v centre naozaj veľa, ale zvonka je to skoro nepoznatelné, ak by tam tie autá nestáli. Nenašla som ani informátorov či výpovede informátorov, ktorí by si razili cestu priamo do športového centra. Veľká väčšina z nich šla z auta priamo do centra. Preto ma zaujímalo aký typ ľudí do centra vlastne chodí.

Šavrda: *“My sme konglomerát všetkého. Začíname s detskou tenisovou školou, kde od 4 rokov chodia deti na všeobecnú telesnú prípravu s tenisovou raketou, a končíme až Národným tenisovým centrom, kde sú všetky vekové kategórie. Je tu aj rekreačný tenis, kde hrajú ľudia dokedy vládzu a baví ich to.”*

Ja: *“A kedy vás najviac navštevujú?”*

Šavrda: *“Predtým býval tenis iba sezónnou záležitosťou a dnes je už celoročnou. Keď sa prejdete tak vidíte, že je prikrytých 12 kurtov, takže ten tenis funguje aj cez zimu. Ale návštevnosť je vyššia v lete, je to príjemnejšie ako v halách. Mimo toho máme vonkajší bazén. Tam ľudia tiež radi trávia svoj čas. Ten nie je prístupný pre verejnosť, iba pre členov klubu. Reštaurácia má peknú veľkú terasu, takže tam sa tiež veľmi dobre sedí a konzumuje. Ale nemáme zimu, kedy by sme to zavreli a otvorili až na jar.”*

(rozhovor s vedením Tenisového klubu, Vladislavom Šavrdom dňa 28.2. 2023)

Ľudia, s ktorými som ale mala časť prehovoriť a dozvedieť sa informácie, boli skateboardisti. Aj bez slov bolo vidieť, kto si ide zajazdiť. Skatepark sa nachádza za Negrelliho viaduktom a ľudia, hlavne mládež, išli do skateparku už na doske, alebo ju mali aspoň v rukách.

Aspoň šesť ľudí trávi čas na tejto strane a je to úplne nezvyčajné, keď nepočítam skatepark. Ten je počuť dosť nahlas vďaka všetkým tým skejtom, ktoré sa odrážajú od rámp. Zvuk sa ozýva po celom ostrove spolu s hlasmi detí, ktoré sú na kolobežkách. Sú tu dokonca aj nejakí cyklisti.

(poznámky 29.1. 2023)

Cestou späť k prednej časti Štvanice stretávam plno skejťákov, ktorí veľmi očividne idú do skateparku.

(poznámky 9.3. 2023)

Na zadnej strane nikto nie je, okrem mládeže v skateparku. V bazéne je veľa ľudí a detí - vyzerá to ako škôlka, ktorá mala tento mesiac začať. Tu sa prechádza viac ľudí. Keď táto strana žije, tak žije práve tým skateparkom. Klub nie je úplne na očiach a ten skatepark občas už aj z diaľky počuť nahlas.

(poznámky 23.3. 2023)

V Skateparku sa dejú rôzne iné športové akcie, ako napríklad Mystic Sk8 Cup¹⁸, ktorý sa tento rok koná od 30.6. do 2.7. Veľmi podstatná je aj Skate škôlka, ktorá sa venuje deťom a učí ich k pohybu už od útleho veku. Skatepark nenavštevujú iba skateboardisti, ale aj mládež na kolobežkách či korčuliach. Od začiatku výskumu sa nestalo, že by zo skateparku nebolo počuť zvuky a hlasy. V zime je dokonca dôležité pohyb na skateboarde neprerušovať, inak sa človek znova nerozbehne. Priestor ponúka rôzne typy terénu, ktoré si vyžadujú rôzne typy pohybu. Pre blízkosť klubu, zväzu a Skateparku ma zaujímal aj ich vzťah, na ktorý som sa pýtala vedenia centra.

Ja: *“Aha. Hm.. a teda, keď je zima ako dlho tu zvyknete tráviť čas?”*

Skateboardista: *“Záleží ako kto. Vo finálne ja dokážem skejťovať aj hodinu vkuse. Čo to dá. Možno niečo cez hodinku, ale človek si nemôže sadnúť. Keď si človek sadne, tak už to potom nejde.”*

(rozhovor so skateboardistom 24.1. 2023)

Šavrdá: *“So skateparkom sme v kontakte iba ako susedia, ktorí si vzájomne neprekážajú, a ktorí o sebe vedia. Keď je tam nejaká veľká akcia, tak si to tu my umiernime, aby sa nestretli rovnaké termíny a nebol tu veľký zmätok. Čo sa týka vzťahu s Českým tenisovým zväzom, tak nás spájajú štadióny, ktoré sú taktiež prepojené. Sme oddelení geometricky. Ale spolupráca je úzka, pretože niektoré*

¹⁸ <https://www.mysticsk8cup.cz/>

priestory sú spoločné, vrátane pevnej tenisovej haly s kurtami. Zároveň aj vrátane reštaurácie, či fitness centra. Tú spoluprácu máme najužšiu.”

(rozhovor s vedením Tenisového klubu, Vladislavom Šavrdom dňa 28.2. 2023)

Baden Baden, ako projekt, ktorý sa otvára v teplých mesiacoch môže byť na tejto strane považovaný za akýsi hybrid. Síce sa v rámci neho konajú rôzne festivaly a koncerty, čo sa dá pripísať faktu, že sa jedná o aktivitu vedenia Fuchs 2, jeho primárna funkcia, ako to už hovorí názov, je kúpanie. Baden Baden umožňuje návštevníkom využiť brehy Vltavy na Štvanici ako miesto na kúpanie a zábavu. Nachádza sa skoro na chvoste ostrova a je prístupný verejnosti. Jednou zo zaujímavých foriem športu a využitia vody je ešte Vlny Štvanice.

Faltys: *“(…) Ešte tam vznikla Vlna Štvanice, kde sa dá surfovať.”*

(rozhovor so zakladateľom klubu Fuchs 2, Janom Faltysom dňa 28.2. 2023)

Na začiatku kapitoly som spomínala, že do športu zasadzujem aj prechádzky, bicyklovanie a kolobežkovanie. Ešte by som chcela dodať venčenie psov. Počas môjho výskumu bola táto aktivita najpotentnejšia. Síce sa psíčkári prechádzali po celom ostrove, najčastejšie som ich zachytávala práve na zadnej strane ostrova v parčíku. Parčík má ohniská a lavičky, ale tie boli taktiež skôr využívané na oddych, kým sa pes vybehal.

Vydala som sa teda naspäť, pretože január je ešte jeden z tých mesiacov, keď sa rýchlo stmieva. Prešla som popod viadukt a oproti mne sa objavila pani, ktorá si to razila joggingom skrz park, ktorý som práve opustila. Fakticky som na tejto strane postretávala viacej psíčkárov a športovcov. Táto strana je oveľa pokojnejšia, oveľa príjemnejšia očividne aj pre psíčkárov a bežcov. Nie je tu veľa ľudí ani iné stimuly.

(poznámky 21.1. 2023)

(…) Hneď zazriem ďalšieho psíčkara, a znova a zas sa mi potvrdzuje, že toto miesto mimo športovcov využívajú hlavne psíčkari. Je to tu pokojné a nikto tu nesedí ani sa neprechádza.

(poznámky 24.1. 2023)

(...) Ako prechádzam pod Negrelliho viaduktom, tak vidím že na zadnej strane je viacej ľudí. Sú to hlavne psíčkari. Nejakí ľudia stoja vzadu ako sa stavia lávka a sledujú stavbu.

(poznámky 29.1. 2023)

(...) Ani sa nenazdám a už prichádza ďalší cyklista na terén. Ľudia sa prechádzajú po cestičke, po hlavnej ceste, po tráve, sedia, pijú, nechávajú svoje psy pustené. A čím viac tu sedím, tým prichádza viac a viac ľudí. A viac sa z nich prechádza len tak. Teplo im to umožňuje. Už nie sú limitovaní iba na teplo Vily alebo Fuchsů, ale naopak, užívajú si ostrov.

(poznámky 17.3. 2023)

Vyhnúť sa im bolo skoro nemožné, a aj keď ostrov v zime zival prázdnotou, na ostrove sa stále nejaký psíčkar nachádzal. Bolo celkom bežné vidieť aj toho istého každý týždeň.

(...) Ešte ani neprejdem úplne na zadnú časť a vidím minimálne troch psíčkarov, ktorí si nechávajú svoje psy sa hrať a pobehovať, kým sa oni prichádzajú. Vzadu pri lávke sú ďalší dvaja psíčkári, ktorí si obhliadajú stavbu lávky. Je vidieť, že táto strana je pre psíčkárov ideálnejšia a obľúbenejšia. Ak som videla pustené psy na druhej strane, tak boli poväčšine s ľuďmi, ktorí si užívali pivo a Vilu.

(poznámky 23.2. 2023)

(...) Lavičky sa pomaly zaplňujú ľuďmi a Štvanica prichádza do svojho poobedňajšieho génia loci. Je to oáza pre psy a ich majiteľov, ktorí tu sedia.

(poznámky 3.5. 2023)

Častejšie boli aj prechádzky mamičiek s deťmi a to po celom ostrove. To ostrov krásne prepája a udržuje každú jeho časť oživenú. Existujú teda aj pohybové praktiky, ktoré nie sú uzamknuté v jednej časti ostrova, ale rozprestierajú sa po celom ostrove, jeho častiach a cestičkách.

Ako už spomínal jeden z mojich informátorov Jan Faltys, ostrov nie je iba čisto založený na kultúre, ale aj na športe. Tieto dve typy aktivít idú ruka v ruku. Ostrov je *oázou*. Je priestorom pre oddych, prechádzky, venčenie, hranie sa. Ponúka veľké množstvo športových vymožeností, ktoré sú nezávislé na ruchu mesta. Na ostrove sa kedysi nachádzal zimný štadión, a teraz je domovom pre športové centrum, tenisový klub a zväz. Štvanice je pre mesto v tomto kontexte *reprezentatívnym* miestom (Lefebvre 1991). Je útočiskom pre mnoho obyvateľov, ktorí svoje pohybové praktiky chcú utvárať vo voľnejšom priestore. Budova klubu a zväzu spolu s kurtami a ihriskom zaberajú takmer polovicu ostrova, a preto je nemožné neprepájať tento aspekt Štvanice s mestom.

Šavrdá: “(...) Má tu (klub) obrovsky dlhú tradíciu. Sme najstarší klub v Českej republike, v júni to bude už 130 rokov. Po povodniach sme získali aj priestor za Negrelliho viaduktom, kde sme na vlastné náklady vybudovali ešte 7 tenisových kurtov.”

(rozhovor s vedením Tenisového klubu, Vladislavom Šavrdom dňa 28.2. 2023)

3.3.3. Ostrov vody

Jeden z mojich informátorov sedí na stoličkách pri vile, najbližšie pri vode, a číta si Nietzscheho. Tvrdí, že sem chodí občas čítať. (...) Sedí tu sám. Pije pivo a fajčí cigarety.

(poznámky 2.7. 2022)

Jedinečnosť môjho sledovaného terénu, medzi ostatnými zvláštnosťami, je tá, že je sa jedná o ostrov, a tým pádom je tento terén obklopený vodou. Vltava hrá sama veľkú rolu pri utváraní ostrova ako takého, a preto je vzťah vody a Štvanice neodmysliteľný. Keď sa človek ocitne na ostrove, ocitá sa zároveň uprostred vody. K tejto vode vedú už spomínané schody a cestičky, chodia sa do nej vykúpať psy a je na nej postavené fungovanie ostrova a mesta. Bez tejto vody by na ostrove nevznikli mosty, lodný prívoz, ale ani Vodné dielo Štvanice.

Vodné dielo Štvanice je rozložené takmer po celom ostrove a je neoddeliteľnou súčasťou ostrova. Dalo by sa povedať, že sa nachádza na prednej a strednej časti (Správa Zdymadla), avšak ako zariadenie, ktoré spravuje Vltavu v okolí Štvanice je dôležité v rámci celku ostrova. Pri zisťovaní, či komplex nejak komunikuje s inými zariadeniami na Štvanici, som dostala negatívnu odpoveď. Je to zariadenie, ktoré je ako kultúrne, tak športové, ale hlavne nezávislé. Patrí štátnemu podniku, ktorý sa skoro vôbec neangažuje do iných záležitostí ostrova, než sú záležitosti Vodného diela. Je dôležitý nielen pre ostrov, ale aj pre mesto ako také. Vodné dielo pomáha pri fungovaní infraštruktúry a rozvoji mesta.

Je dôležité spomenúť, že na cípe prednej strany sa nachádza Malá vodná elektrárň, ktorá však v kontexte zábavy, prednej časti, nie je dominantou. Napriek tomu je súčasťou kultúry ostrova pre jej jedinečnosť a krásu budovy. Aj keď sa v tejto budove nekonajú divadelné predstavenia, či techno udalosti, ľudia si do nej nezájdu na kávu alebo na pivo, tak aj tak sa občas vedenie budovy zapojí do kultúrnej sféry života ostrova aj mesta Prahy. Počas môjho výskumu som už pri samom príchode k nej mala tendenciu zastaviť sa pred výhľadom na Helmovskú hať a kochať sa výhľadom. Budova je sama o sebe krásnou stavbou, na ktorú sa množstvo ľudí chodí pozerieť. Pri rozhovore s vedením Vodného diela som zistila, že elektrárň nie je úplne neprístupná.

Bartoň: “(...) Na plavebnú komoru alebo elektrárň sa dá pozrieť v rámci schválenej exkurzie a Open House.”

(rozhovor s pánom Bartoňom, vedúcim VD. Štvanice dňa 10.3. 23)

Oproti mne sa zrazu objavili 4 ľudia, ktorým do reči veľmi nebolo a išli sa pozrieť na vodu, ktorá sa liala okolo vodárne.

(poznámky 19.1. 2023)

Open House ¹⁹je festival mestskej architektúry, ktorý ponúka možnosť nazrieť do rôznych zaujímavých stavieb v Prahe. Popri Štvanici sa dá taktiež prechádzať loďami alebo parníkmi²⁰, k čomu pomáha Vodné dielo ako také. Je jedinečné. Okrem toho je však pod

¹⁹ <https://www.openhousepraha.cz/en/homepage-english/>

²⁰ <https://www.prague-boats.cz/cs/stvanice>

Helmovskou haťou športový kanál Štvanice²¹, ktorý slúži ako kanál pre vodný slalom. Vlny Štvanice využíva starú tréningovú trať, a je možné sa k nim dostať skrz Štvanicu. Tým sa ešte viac umocňuje vzťah medzi vodou a ostrovom. To isté však platí aj pre Baden Baden, ktorý dokonca aktérov s vodou fyzicky prepája.

Ešte len prechádzam na Štvanicu a už vidím rybárov. (...) Je vidieť, že už ľudia nie sú závislí na teple, a stoličky ťahajú bližšie k vode, do samotky. Pravdepodobne aj s vlastným občerstvením.

(poznámky 4.5. 2023)

Voda začína byť v teplých mesiacoch vyhľadávaná a obľúbená. Počas obdobia môjho výskumu som sa vybrala na Štvanicu sa učiť a čítať s tým, že som sa mala stretnúť s kamarátom, ktorý na ostrove už pár hodín pobýval. Nenasadla som na električku, ale rozhodla som sa prejsť po Hlávkovom moste popri vode. Počas mojej cesty som si užívala výhľad na ligotajúcu sa Vltavu podo mnou a na brehu Štvanice som zazrela aspoň dvoch ľudí, ktorí si v príjemnom počasí priniesli stoličky, vytiahli prúty, a chytali ryby. Keď som dorazila na ostrov, konkrétne na prednú časť, volala som kamarátovi, ktorý mi oznámil, že *sedí pri vode*. Jeho miestom bol sklz brehu ostrova na pravej strane od elektrárne, kde si písal denník a sledoval vodu. To bol moment, keď som si zároveň uvedomila nakoľko sú stoličky rozprestreté do priestoru. Akoby už nepatrili ani Vile ani Fuchsu. Ich úlohou bolo dostať návštevníkov čo najbližšie k brehu. Neostali sme na prednej časti, ale ostali sme pri Vltave. Prešli sme sa po cestičke, ktorá vedie popri vode až na zadnú stranu, kde sme zišli po schodíkoch dole k brehu. Voda sa takmer dotýkala mojich topánok. Kým sme tam sedeli, zbehol k nám jeden pes, ktorý sa do vody ísť absolútne nebál.

²¹ <https://www.kudyznudy.cz/aktivity/vodni-dilo-stvanice-v-praze>

Zhrnutie

V tejto empirickej časti som sa pokúšala nadviazať na predošlé rozdelenie ostrova, ktoré nie je len fyzické, ale rozdeľujú ho aj aktivity. Následne bolo pre mňa podstatné poukázať aj na aktivity, ktoré ostrov nielen rozdeľujú, ale aj prepájajú. Ostrov som rozdelila podľa typu praktík na ostrov zábavy, ostrov pohybu a ostrov vody. Tieto tri typy aktivít som počas výskumu vysledovala ako tie najčastejšie a najprirodzenejšie. Počas výskumu som teda našla nielen fyzické ale symbolické hranice, ktoré sa pretínajú vzájomnými vzťahmi zariadení. Na to som použila svoje terénne poznámky a výpovede mojich informátorov a informátoriek, a opierala som sa hlavne o výpovede vedenia zariadení. Rozhovory s informátorkami a informátormi mi ponúklo lepšie pochopenie vnímania ostrova aktérmi a dôvodu prečo ostrov navštevujú. V poslednej podkapitole som sa veľmi stručne venovala otázke vody a Vodnému dielu Štvanice, ktoré je neodlučiteľnou súčasťou ostrova a jeho chodu. Táto kapitola mi zároveň mala načrtnúť dôležitosť ostrova ako verejného priestoru pre mesto.

Záver

V mojej bakalárskej práci som sa na základe dát, ktoré som vytvorila počas takmer polročného výskumu, pokúsila zachytiť charakter ostrova Štvanice. Skúmaný terén bol obrovskou studnicou dát a informácií, a preto som sa ho snažila uchopiť čo najpresnejšie. Dôležitou charakteristikou ostrova je fakt, že sa jedná o verejný priestor v meste. Na otázku verejného priestoru sa dá nahliadať rôznymi spôsobmi. Mojou oporou v kontexte verejného priestoru bola teória materiálnej kultúry, ktorá nadväzovala na koncept miesta. Miesto je však rôznorodé, a preto mi v ujasnení pomáhala aj teória predstavy domova. Dôležité bolo pre mňa držať sa aj sociálnej produkcie v rámci miesta a priestoru. Vďaka týmto teoretickým zakotveniam som mohla lepšie ukotviť aspekty skúmaného terénu. V priebehu môjho výskumu sa ukázalo, že ostrov je v kontexte mesta aktívnym činiteľom, ktorý nie je iba ovplyvňovaný aktérmi, ale sám ovplyvňuje život aktérov a mesta. Roviny, ktoré som sledovala boli materiálne, sociálne a historické, a podstatné bolo pre mňa nájsť medzi týmito rovinami vzťahy, ktoré sú konštruované, či už ako forma hranice alebo prepojenosť bez vzájomných hraníc. Pre môj výskum som využívala etnografickú metódu, ktorá mi umožnila v procese objaviť nové druhy tém, ktoré som mohla analyzovať. V procese výskumu som zistila, že ostrov je rozdeliteľný na rôzne časti a jednotky, ktoré môžu byť samostatne považované za predmety budúcich výskumov.

Hlavným výsledkom môjho výskumu bolo členenie ostrova do spomínaných rovín a vyzorované vzťahy medzi nimi. Pri prvotnom, materiálnom a fyzickom členení som vďaka poznámkam a pološtruktúrovaným a neformálnym rozhovorom postrehla, že sa priestor člení aj sociálne a na úrovni zariadení. Bolo potrebné na túto problematiku nahliadnuť z blízka a hlbšie. Práve preto som sa venovala aj pohľadu svojich informátorov na tieto vzťahy. Skúmaný priestor sa dal vďaka jeho materiálnej povahe rozvrhnúť do troch častí. Tieto tri časti mali priestor predelený mostami a prirodzenými hranicami ostrova. Môj nasledujúci výskum spočíval v skúmaní fenoménov v rámci nich, ktoré vyústili buď vo vysledované nemenné jadrá, alebo do javov, ktoré ostrov prepájali. Neoddeliteľnou súčasťou bol aj historický kontext, ktorý mi pomohol v hĺbkovom pochopení deja a povahy ostrova, a v niektorých častiach som sa na neho odvolávala. To zvýraznilo prepojenie súčasť a minulosti sledovaného priestoru. V rámci týchto častí som následne sledovala sociálnu produkciu a priestorové praktiky ostrova, s ktorými sa úzko spája koncept domova. Na koncept domova

som nahliadala skrz prepojenie fyzického priestoru a abstraktnej predstavy, kde hrajú rolu nie len návštevníci ako aktéri, ale priestor samotný spolu s materiálnou kultúrou. Na domov som nahliadala ale aj ako na miesto, ktoré je produkované aktivitami, ktoré ľudí spájajú. V kontexte Štvanice ide o základný aspekt priestoru, keďže sa jedná o miesto obsahujúce rôzne typy aktivít, ktoré aktérov integrujú. Koncept domova sa spája aj s historickou rovinou, a to tým, že ostrov kedysi slúžil ako domov pre rybárov a iné typy ľudí. V procese výskumu som zistila skutočnosť, že ostrov je aj v dnešnej dobe do nejakej miery obývaný.

Spomínaná členitosť ostrova mi počas výskumu pomohla nielen pri priestorovej logike, ale aj pri rozdelení priestorových praktík, ktoré sú na ostrove produkované. Toto rozdelenie obsahuje ostrov ako priestor zábavy, pohybu a vody. Štvanice sa v prednej časti koncentruje na zábavu, zatiaľ čo stredná a zadná strana v kontexte praktík a aktivít dominuje v pohybe. Celý ostrov je však obklopený vodou, ktorá ráz priestoru dotvára, preto som na Štvanicu nahliadala aj ako na priestor vody. Bolo podstatné neopomenúť praktiky, ktoré ostrov prepájajú a poukázať na fakt, že sa nejedná o pevne určené hranice, ale že praktiky na Štvanici sú do určitej miery fluidné. Aktivity sú potom rozdelené, či prepojené aj na základe konkrétnych budov. Toto rozdelenie konštruujú aj sami aktéri svojimi preferovanými aktivitami a budovami, a preto na tejto rovine vznikajú aj vzťahy sociálne. Účel návštev ostrova sa teda diferencuje, a aktéri si na ostrove môžu tvoriť svoje sociálne jadrá. Tým sa rozlišuje aj samotné vnímanie ostrova aktérmi. Tí, čo chodia na ostrov za zábavou málokedy vnímajú ostrov ako čisto športovým priestorom, a je menšia pravdepodobnosť, že sa z prednej strany presunú na koniec ostrova, a zároveň návštevníci, ktorí preferujú divadelné predstavenie rýchlejšie opomenú techno zábavy. Zároveň mamičky s deťmi budú obľubovať odlišné časti, ako napríklad psíčkari alebo mládež, ktorá chodí na Skatepark.

Ostrov hrá rolu aj v kontexte mesta Prahy. Leží takmer v jeho centre a je dôležitou súčasťou obyvateľov. Štvanice pomáha pri rozvoji kultúry mesta a ponúka priestor pre rôzne festivalové akcie, športové akcie a dianie v meste. Zároveň je to miesto reprezentatívne, a to aj vďaka svojej histórii. Jeho dôležitosť je aj v prevádzke Vodného diela, ktoré umožňuje fungovanie infraštruktúry a prepojenie mesta v jeho iných častiach. Z historického kontextu bol miestom pre hlavný brod, ktorý pomáhal pri presune a zároveň splňal rôzne typy funkcií, bez ktorých by sa mesto veľmi ťažko zaobišlo. Mesto spravuje všetky budovy na území Štvanice okrem budov Vodného diela, a tým sa prepája s dianím na ostrove.

Na záver by som chcela dodať, že ostrov Štvanice je miestom naozaj veľkým. Jeho stav, povaha, funkcia a návštevnosť sa mení každodenne, a sám podlieha rôznym typom revitalizácie. Nie je jednoduché uchopiť ho v celej jeho celistvosti a jedinečnosti, no napriek tomu je to terén, ktorý má obrovský potenciál na to byť naďalej skúmaný. Jeho aktéri si nemusia stále uvedomovať nakoľko unikátny priestor každý deň, alebo aj občas, navštevujú, ale je dôležité, že si to uvedomuje veľká časť z nich. Je to naozaj oáza.

Literatúra

CARDANO, M. *Ethnography and reflexivity. Notes on the construction of objectivity in ethnographic research*. Vol. 1. 2009.

CARR, S., et al. *Public space*. Cambridge University Press, 1992.

DANT, T. *Material culture in the social world*. McGraw-Hill Education (UK), 1999.

FABIAN, A. "Etika vo výskume." *Výskum v sociálnej práci. Zborník príspevkov z II. doktorandskej konferencie konanej dňa 4 (2012): 6-12.*

FISCHER, J., FISCHER, O. *Pražské mosty*. Academia, 1985.

GIBAS, P. "Domov jako konceptuální rámec, téma i výzkumný terén: vývoj i současná podoba studií domova." *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 53.02 (2017): 241-268.

HENDL, Jan. "Kvalitativní výzkum v pedagogice." *Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu. Sborník 14. konference České asociace pedagogického výzkumu*. Vol. 5. No. 7. 2006.

HENDL, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, rozšířené a přepracované vydání*. Praha: Portál.

JANEČEK, P. (2014). *Etnografický výzkum*. In DOUŠEK, R. a kolektiv (2014). *Úvod do etnologického výzkumu. Etnologické příručky 7*. Brno. Masarykova Univerzita

KNEIDL, F. *Dějiny města Karlína. Kniha 1, Špitálsko za branou poříčskou od dávných časů do založení Karlína*. Praha: Unie, 1923. 352 s., 1 l. S. 335.

LEFEBVRE, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.

MALLET, S. "Understanding home: a critical review of the literature." *The sociological review* 52.1 (2004): 62-89.

MATEJŮ, M. "Město a veřejný prostor." *Český lid* 90.3 (2003): 225-228.

- MULÍČEK, O., OSMAN, R., SEIDENGLANZ, D. "Imaginace a reprezentace prostoru v každodenní zkušenosti." *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 49.5 (2013): 781-810.
- NOVOTNÁ, H., ŠPAČEK, O., JANTULOVÁ, M. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. FHS UK, 2019.
- POSPĚCH, P. "Městský veřejný prostor: interpretativní přístup." *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 49.01 (2013): 75-100.
- REEVES, C. L. "A difficult negotiation: Fieldwork relations with gatekeepers." *Qualitative research* 10.3 (2010): 315-331.
- RUTH, F. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*. V Praze: Pavel Körber, 1903-1904. 5 sv. Kapitola Velké Benátky, s. 1105-1106.
- SOUKUP, J. *Obrazy z pražských břehů a vod: studie se zřetelem na současné podniky. Pražské mosty*. E. Weinfurter, 1904.
- SVÁTEK, J. *Ze Staré Prahy*. Ilustrácia Karel Štapfer. Praha: Vilímek, 1899. – kapitola Ostrov Štvanice u Prahy
- ŠVARŤÍČEK, R. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. PORTÁL sro, 2007.
- TOUŠEK, L. "Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie." *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni (2012): 25-106.
- VÁVRA, J. "Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa." *Geografie* 115.4 (2010): 461-478.
- VOJTÍŠEK, P. *Výzkumné metody*. Praha: Vyšší odborná škola sociálně právní (2012).
- WOODWARD, I. *Understanding material culture*. Sage, 2007.

Internetové zdroje:

<https://www.lyvc.cz/dokumenty/dokumenty/311.pdf> - 4 Pavlousek, Vítězslav, Zdýmadlo u Štvanice, *Technický obzor*, 1913, roč. XXI., č. 5, s. 33 – 36.

<http://www.socharstvi.info/realizace/tenista/>

<https://www.prazskypatriot.cz/na-stvanici-vznika-komunitni-zahrada-tygr-v-petrzeli/>

<https://www.openhousepraha.cz/en/homepage-english/>

<https://www.prague-boats.cz/cs/stvanice>

<https://www.kudyznudy.cz/aktivity/vodni-dilo-stvanice-v-praze>

<https://www.czso.cz/csu/xa/1-xa>

<http://www.odbornecasopisy.cz/elektro/casopis/tema/vodni-elektrarna-na-stvanici--13724>

<https://www.prazsketramvaje.cz/view.php?cisloclanku=2010032401>

<https://www.atlasceska.cz/pamatky/helmovsky-jez-6365>

<https://www.prague.eu/cs/objekt/mista/1176/ostrov-stvanice>

<https://pid.cz/privozy/>

<https://lhmp.cz/2018/02/09/osetrili-jsme-pres-100-stromu-na-ostrove-stvanice/>

<https://www.praha7.cz/vlaky-se-vraci-na-zrekonstruovany-negrelliho-viadukt/>

<https://www.mystick8cup.cz/>

<https://vilastvanice.cz/>

<https://www.pamatkovykatolog.cz/vila-klasicistni-14141455>

<http://tygrvtisni.cz/>

https://files.cltk.cz/k2f8xh6h3402/2_13_web.pdf

<https://www.fuchs2.cz/kopie-home>

<https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/1969-fuchsova-kavarna-na-stvanici>

<https://www.prague.eu/cs/objekt/mista/1176/ostrov-stvanice>

<https://m.alza.cz/A-25#>

Zbierka básní:

ŠIKTANC, K. *Ostrov Štvanice: 1987-1989*. Práce, 1991.